

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра декоративно-прикладного мистецтва та дизайну

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Анна Ємельова

«27» листопада 2024 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2024 р.

**ОВОЛОДІННЯ ТЕХНІКОЮ РУЧНОЇ ВИШИВКИ НА ГУРТКОВИХ
ЗАНЯТТЯХ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА**

Кваліфікаційна робота
студентки групи ОМм-23
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)
Кушнерук Вікторії Русланівни

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Ємельова Анна Петрівна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ___ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Кушнерук Вікторія Русланівна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

Вікторія Кушнерук

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО УКРАЇНСЬКУ ВИШИВКУ	8
1.1. Історіографія української вишивки	8
1.2. Символізм у вишивальному мистецтві	14
1.3. Регіональні особливості вишивки.....	26
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ПОЕТАПНЕ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	33
2.1. Концепція дизайн-розробки.....	33
2.2. Проектування жіночої сорочки з декоруванням ручною вишивкою..	40
2.3. Оформлення вишивки	45
Висновки до розділу 2	47
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ГУРТКОВИХ ЗАНЯТЬ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА	
3.1. Вивчення вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва	50
3.2. Розробка модуля «Вишивка» з декоративно-прикладного мистецтва.....	55
3.3. План-конспект практичного заняття.....	57
Висновки до розділу 3	59
ВИСНОВКИ	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	64
ДОДАТКИ	69
ДОДАТОК А	69
ДОДАТОК Б	76
ДОДАТОК В	90

ВСТУП

Актуальність теми. Українська культура, сформована віковими традиціями, є унікальним джерелом самобутності, що виражається у способі життя, світогляді, звичаях і, безумовно, у традиційних ремеслах. Декоративно-прикладне мистецтво, яке відображає риси окремих етнографічних регіонів, є невід’ємною складовою культурної спадщини України. Ремесла та рукоділля не лише демонструють історичний розвиток народу та його ментальність, але й несуть у собі унікальні технічні й художні прийоми, що передавалися з покоління в покоління.

Особливої уваги заслуговує вивчення ремісничих технік, що використовувалися в оздобленні та декоруванні національного одягу, адже вони стали символами української культури, відображаючи її глибокі традиції та унікальність. У сучасному світі, де технічний прогрес дозволяє автоматизувати більшість виробничих процесів, ручна праця набуває нової цінності, стаючи важливим засобом збереження національної ідентичності.

Дослідження декоративно-прикладного мистецтва, зокрема традиційної української вишивки, є актуальним і необхідним для збереження багатовікової культурної спадщини.

Оволодіння технікою ручної вишивки є важливим засобом збереження і передачі культурної спадщини українського народу. Вишивка, як один із найдавніших видів декоративно-прикладного мистецтва, відображає багатовікові традиції, історію, естетику та ментальність нації. Вона не тільки є способом декорування текстильних виробів, а й виступає символом національної самоідентифікації, втілюючи духовну спадщину та етнічні особливості різних регіонів України.

У сучасних умовах, коли спостерігається зростання інтересу до української культури, ручна вишивка набуває нової цінності, стаючи важливим елементом культурного виховання молоді. Українське вишивальне ремесло – це

захоплюючий вид мистецтва, який має свої особливості за регіональним розподілом, в цих особливостях відображаються культурні, історичні і географічні українські аспекти. Вишивка є одним із основних засобів культурної ідентичності. Вишиванка не лише прикрашала народ України, але й формувала наратив стійкості, духовності та національної гордості [35].

Гурткові заняття з декоративно-прикладного мистецтва створюють сприятливі умови для ознайомлення з техніками народної творчості, зокрема ручної вишивки, сприяючи збереженню та популяризації національних традицій. Водночас вони розвивають у дітей і молоді творчі здібності, естетичний смак та інтерес до культурної спадщини.

Особливо актуальним є використання гурткових занять як платформи для інтеграції традиційного мистецтва у сучасне життя. Це дозволяє не лише вивчати стародавні техніки, а й знаходити їм нове застосування у дизайні сучасного одягу, аксесуарів та предметів декору. Такий підхід сприяє формуванню ціннісного ставлення до національної культури та забезпечує її відтворення в умовах глобалізації.

Таким чином, вивчення особливостей оволодіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва є важливим і актуальним дослідженням, яке сприяє збереженню української культурної спадщини, формуванню національної ідентичності та розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління.

У ході дослідження використано праці науковців Л. Бебешко [2], А. Варивончик [4;5;6], Т. Кара-Васильєва [14;], Т. Куцир [16], Е. Литвинець [18], О. Нестеркова [20], К. Павлуш [21], у яких висвітлено історію вишивки та її застосування в дизайні одягу. Аналіз теоретичного матеріалу дає змогу визначити основні мотиви українського народного орнаменту та відобразити особливості застосування вишивки в сучасному дизайні одягу.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження вишивки, як виду декоративно-прикладного мистецтва, розробка методичних підходів до оволодіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати низку **завдань**:

1. Вивчити історіографію української вишивки.
2. Розглянути регіональні особливості вишивки, її символізм.
3. Розробити дизайн-проект жіночої сорочки з декоруванням вишивкою.
4. Описати процес виготовлення виробу в матеріалі.
5. Розглянути роль декоративного мистецтва в системі позашкільної освіти.
7. Розробити модуль для гуртка декоративно-прикладного мистецтва.
8. Створити матеріали практичного заняття.

Об'єкт дослідження: вишивка як вид декоративно-прикладного мистецтва.

Предмет дослідження: процес оволодіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва.

Методи дослідження: теоретичні методи – вивчення та аналіз літературних і наукових джерел, присвячених мистецтвознавству, дидактиці та методикам, пов'язаним із темою дослідження. Систематизація та узагальнення зібраної інформації для формування обґрунтованих висновків. Практичні методи – творчі методи виконання практичної частини кваліфікаційної роботи – жіноча сорочка декорована вишивкою (композиційні пошуки, метод ескізів, пошуки образного вирішення).

Практичне значення одержаних результатів. Матеріал кваліфікаційної роботи може бути використаний для розробки методики викладання ручних технік вишивки на заняттях з декоративно-прикладного мистецтва, у межах вибіркового навчальних дисциплін у профільних школах, гурткових програмах із декоративно-прикладного мистецтва, художніх школах і університетах.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. За темою дослідження опубліковано статтю «Актуальність вивчення вишивки у системі позашкільної мистецької освіти» в збірнику наукових праць студентів факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету «Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (45 позицій) та додатків (53 ілюстрації). Основний зміст викладено на 60 сторінках, загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 93 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО УКРАЇНСЬКУ ВИШИВКУ

1.1. Історіографія української вишивки

Виникнення такого декоративно-прикладного мистецтва як вишивка, історики датують ще першим століттям нашої ери. Найдавніший зразок вишиванки було знайдено у Миколаївській області, це був пурпур вишитий золотом, з фрагментами сарматського вбрання. Датуються знахідка першим тисячоліттям нашої ери [9]. Власне українська вишивка з'явилася дещо пізніше і пов'язують її з Трипільською культурою. Адже саме у трипільців знайшли посуд з візерунками та кам'яні фігурки, на яких вирізьблено сорочки з вишивкою. Це чи не єдині докази існування вишивки в такі ранні періоди, так як тканини з тих часів не збереглися і прямих доказів вишивки у трипільців нема. А от про вишивку Скіфів можемо говорити вже більш впевнено. Давньогрецький історик Геродот говорив, що скіфи носили одяг прикрашений різними орнаментами – вишивкою. Святкові костюми скіфів щедро орнаментувалися золотими нашивками із зображенням грифонів, левів та оленів, різноманітними аплікаціями з кольорової шкіри й декоративними швами. Водночас літнім одягом скіф'янок була довга вільна сорочка з широкими рукавами, яку на плечах, по низу рукавів та по подолу прикрашали золотими нашивками. Також є докази про використання рослинних орнаментів в оздобленні: стебел рослин, листків плюща, квіток лотоса та виноградної лози. Далі територію України населяли сармати, в їх одязі вже чітко простежувалося розшарування за статусом – більш заможні жінки надавали перевагу золотим прикрашенням, а бідніші мали кольорові візерунки на одязі [10].

Згадки про дане ремесло також є у писемному вигляді, наприклад, арабський мандрівник Ібн-Фадлак згадував у своїх оповідях русів, які ходили у вишитих сорочках.

Надалі письмових свідчень про вишитий одяг стає більше. Італійський мандрівник Жільбер де Лануа двічі бував на території Угорського королівства та зазначав письмово у нотатках про традицію носіння вишитого одягу русинами [12]. Іпатіївський літопис 1252 р. зазначає, що знать одягалася в одяг з вишивкою, зокрема князь Данило Галицький проводив зустріч з королем у вишитому золотими нитками кожуху [13].

Розвитку вишивального мистецтва в Київській Русі сприяло створення вишивальних шкіл, це вивело вишивку на загальний доступ і вже всі верстви населення могли носити вишитий одяг. Завдяки цьому вишивка стала прикрасою не лише для одягу, а й для іншого текстилю. Також науковці зазначають, що деякі техніки та взори вишивки дійшли до нас саме з тих часів [6, с. 8].

Велике значення в історії Київської Русі мало прийняття християнства. З вірою вони також запозичили звичай прикрашати інтер'єр храмів дорогими тканинами та шити літургійний одяг. В наш час складно відтворити повну картину літургійного шитва того періоду, оскільки ми маємо лише фрагменти гаптованих речей і через це не зрозуміле їх функціональне призначення. Чи не єдиним достовірним джерелом про розвиток літургійного шитва є численні літописи. В них згадувалося про «індитью» - на престольний одяг, «завіси», що використовувались у вівтарі навколо ківорія, «паволоки» - тонкі, прозорі, оздоблені золотом тканини тощо. Частіше за все в літописах згадувалися твори шитва, які були подаровані чи вкрадені, також могли згадувати твори, які втратили при пожежах [14, с. 15].

Великої популярності вишиванки зазнали у козацькі часи, мистецтво їх створення розквітає пишним цвітом. Загалом цей час характерний розквітом мистецтва, освіти та культури. Козаки, аби показати свою владу, займалися будівництвом споруд різного призначення, зокрема це були монастирі, що ставали центрами вишивання та гаптування. Монастирська вишивка вирізнялася високим рівнем майстерності та художнього вирішення [1, с. 443].

Заможні козаки замовляли собі вишиванки зі справжнього шовку, оздоблені золотими та срібними нитками. Такі самі вишиванки часто носили міщани та купці. Отже за виглядом вишивки можна було визначити соціальний статус людини [12]. Також цей період характерний поділом вишивки на два основні напрямки. Перший напрямок – це уже відомий нам напрям вишивки з традиційними колірними та орнаментальними рішеннями, які прийшли з попередніх століть. Проте до них додалися нові техніки та матеріали. Другий напрямок характеризувався наявністю нових сюжетних ліній, нових мотивів. Дуже часто в такому напрямку зображали битви козаків, їх подвиги та традиції. Не рідким було зображення і інших історичних подій того часу [16].

12-18 століття характерні вишивкою на різних матеріалах, сюди входили домоткані та мануфактурні тканини та шкіра. Нитки також були доволі різноманітні, це і льняні, і конопляні, і вовняні, бавовняні, шовкові; останні, доречі, були закордонними. З середини 12 століття також стали популярними металеві нитки [4, с. 11].

17-18 століття – період Бароко. Це часи пишності, вишуканості та святковості. Вишивка також набула рис, притаманних цьому періоду. Представники заможної української шляхти обирали вишивку різноколірним шовком та гаптування золотою й срібною нитками. Так вони прикрашали сорочки, жупани, керсетки, очіпки тощо. Особливо поширилися рослинні мотиви в прикрашанні одягу — квіти, плоди, пуп'янки розміщувалися на плавних вигинах стебла [10].

У 20-ті роки 18 століття найбільше відзначився чернігівський осередок шитва. Саме Чернігівщина започаткувала стиль бароко у гаптуванні, зокрема виділився П'ятницький жіночий монастир. В цей період значно розширюється коло сюжетів для вишивки, з'являються конкретні персонажі, які одягнені в український одяг, також з'являються архітектурні споруди. 1720-ті роки подарували нам ряд робіт, про які згодом скажуть, що вони започаткували нову

еру українського гаптарства з яскраво вираженими рисами національних форм мистецтва. Окрім П'ятницького монастиря відомими також були Покровський, Мокошинський, Кам'янський, Успенський, Новомлинський, Глухівський, Преображенський монастирі, вони також займалися шитвом [14, с. 26]. Подібні монастирі, що займалися гаптуванням, існували і в інших регіонах. Так, наприклад, Полтавщина славиться Ладинським Покровським, Великобудищанським, Золотоніським, Чигиринським центрами шитва. Слобожанщина має Хорошевський Вознесенський монастир. Багато монастирів мають Гетьманщина та Слобожанщина, найвідоміший – Києво-Флорівський монастир.

Абсолютно новим етапом для вишивки стало 19 століття. Це період об'єднань вишивальниць, виведення вишивки на новий рівень, тепер вона ставала ще більш відомою тому почала зацікавлювати торговців та колекціонерів. В цей час вишивку починають вивозити за кордон, попит збільшується, а якість полотен знижується та з'являється багато підробок [20, с.4]. Уже в 19 столітті почало існувати поняття «Українська народна вишивка», ми маємо матеріальні свідчення цієї вишивки, але лише 80-90-х років. Загалом за період 19-20 століття було збережено значну кількість вишивок, що показує нам високий рівень розвитку мистецтва вишивання [5, с. 16]. У другій половині 19 століття українська народна вишивка здобула визнання, вона вважалася великою художньою цінністю (Рис.А.1.). В цей період різні частини України формують свої власні орнаменти, композиції, народжуються різні техніки вишивки. Також в цей час з'являються і назви технік вишивання аби відокремити їх [4, с. 8]. Наприкінці 19 століття українці починають поєднувати вишиванку з європейським костюмом, одним із перших це зробив наш відомий письменник Іван Франко, ми часто можемо бачити його портрети в піджаку та вишиванці (Рис.А.2).

20 століття відоме нам формуванням нових художніх напрямків образотворчого мистецтва. Художники-авангардисти починають активну співпрацю з майстринями-вишивальницями. Митці цього періоду звертаються до часів Гетьманщини, саме коли був розквіт бароко, що це сприяє відродженню та становленню національної культури. Все частіше в Україні починають з'являтися центри вишивок, які працюють з художниками-новаторами. До прикладу, 1910 р. в Селі Скопиці Переяславського повіту на Полтавщині було створено навчально-показову майстерню поміщицею Анастасією Семиградовою, художнім керівником стала Євгенія Прибильська. В майстерні, за ескізами художників, створювалися вишивки, використовували техніку гладь та вишивали шовковими нитками. Значно змінила погляд на творчість подорож Прибильської до Парижу, як наслідок в її роботах з'являються вигнуті лінії фантастичних квітів, кольорове тло, що нагадує космос, вишивка стає надзвичайною і небуденною. Під керівництвом Прибильської, в цьому ж стилі, починають працювати й інші художники та художниці, серед них: Ганна Собачко, Гликерія Цибульова, Параска Власенко, Євмен Пшеченко, Василь Довгошия. Завдяки їхнім малюнкам для вишивок українське мистецтво вийшло на міжнародний рівень. Після Прибильської, в 1913-1915 роках, художньою керівницею стає Ніна Генке-Меллер. Художниця створювала абстрактні композиції, за якими потім майстрині створювали вишите панно [14, с. 44-45].

В Україні таких центрів було багато, вони залучали художників до створення вишивок: с. Сунки, княгиня Наталія Яшвіль була організатором, а запрошеним художником був Микола Прахов; с. Вербівка, майстерня під керівництвом Наталії Давидової, в ній працювали супрематисти, зокрема Олександра Єкстер та Казимір Малевич. Всі ці майстерні пророблювали велику працю і в 1917 році відбулася виставка декоративного мистецтва, на якій було представлено більш ніж 400 вишивок за ескізами художників, на привеликий жаль було збережено лише дві роботи. Далі наступав тоталітарний режим, робота

художників та майстрів замовчувалася, роботи безжально знищували, багато митців емігрували. І таким чином неймовірна творча співпраця художників та майстрів вишивки була втрачена та залишається спогадом 20-го століття [14, с. 47-48].

В радянські часи популярність також не оминула вишиванки. Важливим досягненням радянських часів є поява та популяризація друкованих праць з художньої вишивки. 1927-1929 рр. характерні першими спробами показати регіональні особливості вишивального мистецтва, це ми бачимо в працях: «Історія українського орнаменту» Г. Г. Павлуцького (1927 р.) (Рис.А.3.), «Українське шитво» Я. Риженко (1929 р.). Багато публікацій та видань про вишивку було у повоєнні часи. Ці видання взаємно доповнюють одне одного, знання з історії вишивки починають розширюватися, люди дізнаються про видатних майстрів. Були вдалі спроби створення посібників для вишивальниць, які тільки починають свій шлях у вишивці. Серед таких посібників варто згадати «Українське народне художнє мистецтво» О. Кулик (1958 р.), авторка детально описала техніки вишивки найпопулярніших українських народних швів. Навіть до сьогодення книга на втратила своєї значущості, хоча вимоги до навчальної літератури значно підвищилися і є необхідність у складанні і нових посібників [8, с. 8].

Після розпаду Радянського Союзу українська вишивка зазнала значних змін, зокрема, в її стилістиці, символіці та популярності. Цей період став часом відродження традицій та переосмислення вишивки як частини культурної ідентичності. Довгий час українці жили в стандартизації радянського союзу, тож аби повернути національне коріння українці і почали звертатися до вишивки. Почали відновлювати автентичні техніки та орнаменти, що характеризували різні регіони України. Символіка вишивки набула нового значення – вишиванки стали символом незалежності, національної гордості та єдності. У пострадянський

період вишиванка почала активно інтегруватися в повсякденний гардероб українців.

З середини 2000-х років День вишиванки став національним святом, яке об'єднує людей у різних країнах світу. Вишитий одяг перестав бути виключно святковим, ставши частиною офісного, повсякденного і навіть спортивного стилю. Сучасні дизайнери почали активно використовувати традиційні мотиви в своїх колекціях, але з новими трактуваннями. Вишивка почала з'являтися на нестандартних матеріалах (джинсах, шкірі, сучасних тканинах) і в нетрадиційних кольорах. Замість класичних сорочок з'явилися сукні, спідниці, светри, взуття та аксесуари з вишивкою. У вишивці з'явилося більше творчої свободи: дизайнери додають абстрактні елементи, сучасні символи чи навіть власні інтерпретації. Водночас зберігається сакральне значення орнаментів – наприклад, «дерево життя», ромби та хрестики як символи захисту, плодючості та гармонії. Вишиванка залишається символом незламності, багато візерунків отримують нові значення в символіці.

1.2. Символізм у вишивальному мистецтві

Українська традиційна вишивка відзначається багатством орнаментів і мотивів. Існує багато прихильників думки, що кожен елемент у такій вишивці має особливе значення, а їх поєднання створює закодований сенс у вишиванках та рушниках. Однак є й критики цієї теорії, які вважають, що люди просто вишивали орнаменти, які їм подобались або на які мали відповідні схеми [27].

В українській вишивці символи мали глибоке значення. Особливий сенс надавався як самим орнаментам, так і кольорам. Наші предки, що шанували природу і тваринний світ, відобразили ці образи не лише у фольклорі, а й у вишивці. Вони навчилися складати узор, виконувати знаки-символи, в цих знаках люди відображали ставлення до світу, до невідомих, на той час, явищ природи. Вони наповнювали всі знаки та лінії зрозумілим для себе змістом. На

той час символи мали не лише прикрашальне значення, вони були засобом спілкування [18, с. 10]. Хоча не кожен може зрозуміти значення окремих символів, значення кольорів знайоме багатьом. Наприклад, червоний символізує любов, пристрасть, боротьбу та світло; чорний асоціюється із сумом і втратою, але також уособлює землю-годувальницю; зелений пов'язаний із весною, розквітом і відродженням життя; білий символізує чистоту; синій – небо і вода, є знаком здоров'я; жовтий – це колір пшениці, символ достатку. Обираючи кольори, майстрині вкладали у вишивку потрібну їм символіку та енергетику[25].

Розберемо більш детально кожен колір. Почнемо з найчистішого – білого. Білий колір є основою та фундаментом будь-якої вишиванки, символізуючи світло і чистоту. Через свою значущість його часто використовували у вбраннях молодих дівчат та наречених, особливо під час святкових подій та весільних церемоній. Спочатку білий колір у вишивці був більш характерний для жіночого одягу, проте згодом його почали носити й чоловіки. Окрім чистоти, білий колір уособлював життєву силу, енергію та захист від злих сил, стаючи своєрідним оберегом для власника. Цікавий факт – вишивку білим по білому часто називали «шиті інеєм», «шиті морозом». Також білу вишивку вважають найдавнішою, зародження відносять ще до Середньовіччя [2, с. 5].

Далі розберемо найменш бажаний колір у вишиванках – чорний. Чорний колір наші предки носили не лише як символ скорботи. Хоча чорний часто асоціювався з болем, стражданням, енергією смерті та потойбічними силами, він також мав позитивне значення – символізував родючу землю, яка забезпечує достаток і процвітання. У деяких регіонах України чорний колір використовували у весільних вишиванках, щоб побажати новій родині заможного життя. Люди старшого віку, особливо чоловіки, часто носили вишиванки з чорними нитками, вважаючи, що темний колір зберігає мудрість, знання та енергію, які слід передавати наступним поколінням. Наступний – колір любові(червоний). Червоний колір, перш за все, символізував високе почуття

любові, яке надихало та окриляло людину. Окрім цього, він був уособленням енергії, пристрасті, життєвої сили, успіху, а також сили сонця і вогню. У минулому сорочки, вишиті червоним, носили як діти та юні дівчата, так і зрілі жінки, вважаючи, що цей колір приносить щастя та зміцнює родину. Завдяки своїй динамічності та яскравості, червоні орнаменти робили вишиванки особливо святковими та привабливими, що й пояснює їх широку популярність в Україні. На черзі у нас жовтий колір. Жовтий і золотистий кольори були частими елементами українських орнаментів минулого століття. Цей теплий, спокійний і водночас благородний колір символізував життєву енергію, радість, розвиток, надію та божественну мудрість. Золотистий додатково асоціювався з розкішшю і багатством, тоді як помаранчевий символізував природні дари, такі як пшениця і мед. Жовті відтінки особливо часто використовували майстрині з Поділля, Черкащини, Київщини та деяких західних регіонів України. І сьогодні цей колір залишається популярним в українських вишиванках. За жовтим кольором у нас йде зелений. Зелений колір, асоційований із рослинністю, символізує весну, молодість, народження та зростання. Також у наших предків цей відтінок уособлював спокій, задоволення, пробудження та силу. У вишиванках зелений застосовували рідше, ніж інші популярні кольори, проте жінки часто носили хустки, накидки та інші деталі вбрання зеленого кольору. Сьогодні вишиванки з використанням зелених орнаментів, особливо в кольорі хакі, здобули велику популярність серед українців. Переходимо до синього кольору. Синій колір насамперед асоціювався з небом і чистотою води, але він мав і глибше символічне значення. У давнину синій колір символізував жіночу енергію, спокій, захист від зла і уособлював нескінченність. Сорочки з синім орнаментом зазвичай носили жінки, які більше не планували продовжувати рід, а також діти, яких цей колір оберігав від хвороб. Часом синіми нитками вишивали одяг і для чоловіків, особливо коли вони опинялися перед небезпекою, вірячи, що цей колір забезпечує захист [40].

Ми бачимо, що не все так однозначно у символіці кольорів, як нам здавалося на перший погляд. Оцінюючи поверхнево ми робимо поспішні висновки, а зазирнувши глибше розуміємо як відповідально люди підходили до розподілення символічних значень для кожного кольору.

Дослідники зазначають, що в давнину вишивання сприймалося як своєрідний ритуал – до нього приступали у певні дні, з чистими думками та позитивною енергією, яку вкладали у свою роботу.

Цікаво, що жінки тоді не копіювали чужих узорів і не відшивали їх із інших виробів чи схем. Їхні роботи були унікальними, кожна жінка знала "мову" орнаментального письма. Вона через кольори, лінії та візерунки створювала щось особливе, що було закодоване на добру долю для себе або близької людини. Відшити чужий узор, наприклад, для сорочки означало взяти на себе чужу долю.

Вишивання не було ані працею, ані наукою – це було магією, умінням передати своє світовідчуття й енергію, зашифрувавши її у візерунках на полотні. Слово "вишивка" походить від "вишній" (божественний) і перекладається грецькою як "космос". Древні вишивки вирізнялися лаконічністю та досконалістю, де кожна деталь мала своє значення. Недарма на Гуцульщині майстрині казали: "Я таку сорочку випишу", бо образи тварин, людей, зірок чи рослин "виписувалися" в орнаментах, створюючи неповторні узори [33].

Розглянемо детально кожен елемент, який могли використати на вишивці. Почнемо з кола (Рис.А.4). Відомо, що найдавнішими орнаментами є прості геометричні форми, і серед них першим був круг. Як символ сонця, коло бере свій початок з язичницьких вірувань, де уособлювало божественну та життєдайну енергію. Коло символізує також безперервність існування та вічність. Цей символ має безліч варіацій і значень: круг із точкою в центрі уособлює центр світобудови, а в українській символіці – сонце. Коло як знак божественної чистоти постає у вигляді вінка нареченої. Коло із сонячними променями, що розходяться назовні, надає силу й енергію, тоді як промені,

спрямовані всередину, символізують спустошення та відбір енергії. Чисте зображення кола рідко зустрічається у вишивці (частіше його можна побачити на дерев'яних виробих або писанках), але коло завжди присутнє у складі складніших орнаментів. Наприклад, його можна знайти у зображеннях Дерева життя, зокрема на весільних рушниках [28].

Квадрат (Рис.А.5). Українська вишиванка є символом національної ідентичності та культурного багатства України. Квадрат може виступати як самостійний елемент у вишивці або бути частиною геометричного орнаменту, поєднаного з іншими фігурами. Зазвичай квадрат має чітку геометричну форму з рівними сторонами й кутами, що вирізняє його серед інших форм. Українська вишивка має глибоке коріння, пов'язане з магічними віруваннями та релігійними обрядами. Квадрат, як символ стабільності та незмінності, використовувався для створення оберегів, що захищали від злих сил. Він також уособлює чотири сторони світу, символізуючи єдність життя. Квадрати у вишиванці мають і практичне значення – вони відволікають від однотонності тканини, створюючи приємний для ока ефект. Розміщувати їх можуть на окремих частинах вишиванки, як-от комір чи манжети, а також використовувати для формування гармонійних композицій по всій поверхні одягу [37].

Ромб (Рис.А.6). Ромб – це стародавній символ, що асоціюється з родючістю людини та землі. Його значення розкривається через поєднання чоловічого й жіночого начал: символічно він складається з двох трикутників. У праукраїнському розумінні три кути ромба утримує жінка (як три кути дому), а четвертий завершує чоловік, додаючи завершеності образу. Ромб із точкою в центрі символізує засіяне поле, яке для наших предків було символом достатку й добробуту. Ромб, або "Трипільський квадрат", також втілює образ борони — знаряддя, що готує землю для посіву. Окрім простого ромба, у вишивці часто зустрічається ромб із гачками чи "вусиками". Цей символ, відомий як "жаба", означає родючість, адже жаба у давніх віруваннях пов'язувалася з небесною

вологою, що дарує життя. Ромбоподібні візерунки часто прикрашали весільні рушники та одяг нареченої. Після весілля молода жінка носила одяг із вишитими ромбами під час вагітності аж до народження дитини, адже цей символ вважався потужним оберегом [28].

Трикутник (Рис.А.7). У давніх віруваннях цей символ уособлював вузьку браму, яка веде до вічного життя, та відображав єдність трьох світів: явного земного, підземного невидимого та небесного духовного. Це також три стихії – вода, вогонь і повітря, три рівні існування, що символізують тривимірність світу та у християнстві асоціюються зі Святою Трійцею. Трикутник, який уособлює число 3, набув значного символічного значення і часто пов'язується з елементом Вогню. Деякі дослідники вважають сучасним аналогом трикутника символ тризуба. Трикутники, що торкаються вершинами, нагадуючи форму пісочного годинника, символізують Світ і Антисвіт. Точка їх дотику сприймається як місце переходу між світами. Іноді між ними зображають лінію, яку називають "Кільцем Великого Світіння" – символом дзеркала, де один світ відображається в іншому. Такий мотив часто прикрашає вишиті рушники Середньої Наддніпряни та Слобожанщини [32].

Сварга, або свастика, – це один із найдавніших і найсвятіших символів, що зустрічається в українській вишивці (Рис.А.8). Він має глибоке коріння і поширений у багатьох культурах світу, зокрема у слов'янській. У традиційній українській культурі сварга зазвичай має позитивне значення і використовується як оберег. Сварга являє собою хрест із загнутими кінцями, які символізують рух, сонце та вічність. Існують різні варіанти цього символу – із кінцями, загнутими за годинниковою стрілкою або проти неї, і кожен з них може мати власне символічне значення. В українській культурі сварга асоціюється з сонцем, вогнем, життям, енергією і добробутом [26].

Шеврони (Рис.А.9) – це незамкнені трикутники. Коли їхня вершина спрямована вниз, вони символізують матеріальний світ, жіноче начало і лоно, де

зароджується нове життя – дитина. Якщо вершина спрямована вгору, це означає чоловічу духовну енергію.

Хвилясті лінії уособлюють постійну зміну часу та простору – природні стихії, зміну дня й ночі, пір року. Зазвичай вони символізують воду: вертикальні хвилясті лінії або зигзаги вказують на дощ, горизонтальні ж відображають небесну вологу – хмари, туман.

Зорі (Рис.А.10) є символом, що наближує людину до космосу та притягує захисну силу, яка охороняє від злих духів, нещастя і хвороб. Якщо зорі з'єднані лініями, це символізує єдність космічних сил, яку ніщо не може порушити. [29]. Рожечка, або восьмипроменева зірка, утворюється накладанням прямого хреста (що символізує чоловічу енергію, Сонце) та косоного хреста (що уособлює жіночу енергію, Місяць). Це поєднання двох начал символізує народження всього сущого. Повну форму рожі також називають Зіркою Матері, і саме цей символ часто зустрічається на іконах Богородиці. Восьмикутна зірка — один із найпоширеніших геометричних елементів в українській вишивці, а число 8 має особливе значення. За словами біофізиків, така зірка, октаедр, відображає модель енергетичного поля, яке оточує будь-який живий організм. Після поділу людська зигота складається з 8 клітин, які створюють основу для фізичного та духовного розвитку ембріона [28].

S-подібні елементи. Цей символ є одним із найдавніших у народній вишивці, пов'язаний із культом води, але з акцентом на "земні води" –ті, що дарують життя, символізуючи родючість. Дослідники відносять цей знак до давнього зміїного культу. Змій вважався охоронцем підземного світу, уособлював чоловічу силу, родючість та здатність до запліднення.

Хрест. Хрест є символом Сонця, Творця, чоловічого начала та перемоги світла над темрявою. Він також уособлює гармонію чотирьох стихій: землі, води, повітря і вогню [11].

Кривий танець. Цей символ, відомий як безконечник або меандр, має давню історію. Назва "меандр" походить з грецької мови, на честь річки Меандр, але дослідження доводять, що цей знак використовували на території України ще 20 тисяч років тому. У давній українській символіці м'які вигини цього орнаменту асоціюються з водою та гармонійним потоком життя. Він утворює безкінечний візерунок, який, наче нитка долі, повертається до Першоджерела, символізуючи життєвий шлях та вічне буття. Інша назва цього орнаменту – кривий танок, і він асоціюється з обрядовим весняним танцем, який українські дівчата виконували, щоб зарядити землю енергією. Найчастіше цей символ можна побачити на вишивках Гуцульщини, Волині, Київщини, Кубані та Полтавщини. Меандрові орнаменти часто прикрашали чоловічі сорочки, символізуючи на них силу і життєву енергію [28].

Окрім геометричних орнаментів вишивальниці часто зверталися до рослинних мотивів. Прикрашання одягу рослинним орнаментом має давнє коріння. Для наших предків вишивка була сакральним символом і оберегом, який наділявся особливим значенням залежно від зображених мотивів. Рослинний орнамент зустрічався в культурі скіфів та інших народів понад тисячу років тому, але витоки українського квіткового орнаменту дослідники пов'язують із Трипільською культурою. Відомий археолог Вікентій Хвойка виявив сліди трипільської культури у селищі Трипілля на Київщині. Серед предметів того часу був і одяг, прикрашений майстерною вишивкою [24]. Розберемо детально значення деяких рослинних мотивів.

Грона винограду символізують радість, пов'язану зі створенням сім'ї. Мотив «виноград» або «виноградна лоза» став популярним орнаментом в ХІХ столітті і залишається одним із найпоширеніших на одязі в багатьох регіонах України. Цей візерунок особливо часто зустрічається на правому березі Дніпра, у південних областях, а також на Буковині, де вважають, що він має молдавський вплив. Орнамент «сад-виноград» символізує життєву ниву: чоловік тут виступає

сіячем, а жінка – берегинею, яка ростить і доглядає сімейне дерево. Виноградні мотиви присутні на жіночих і чоловічих сорочках Київщини, Полтавщини, а на Чернігівщині виноград прикрашає родинні рушники. Цей орнамент і зараз популярний для весільного одягу, що перегукується з весільними піснями, де виноград символізує радісне та щасливе життя [34].

Грона калини (Рис.А.11). Калина є символом українського народу, тож її образ широко відтворено в рослинному орнаменті. Назва «калина» походить від давньослов'янського слова «коло», яким називали Сонце. В давнину калина символізувала вогненну трійцю: Сонце, Місяць і зірки. Орнамент з калиною виділяється червоними ягодами, часто поєднаними з гілками або листям дуба. Червоний колір калини символізує кров і безсмертя українського народу, даруючи тому, хто носить такий орнамент, здоров'я, силу та красу.

Квіти маку. Мак здавна вважається надійним оберегом для людини, її родини та дому, захищаючи від лихих сил. Цей орнамент також є символом пам'яті про загиблих воїнів, які боролися за свободу українського народу. Мак можна побачити на вишиванках молодих дівчат, що свідчить про вшанування пам'яті загиблого героя в родині, пам'ять про якого зберігатиметься назавжди [24].

Ружа, троянда або цар-квітка. Ружа нагадує своєю формою сонце. Її мотив в орнаменті не належить до стародавніх і почав використовуватися на вишиванках, рушниках та інших предметах побуту лише з XIX століття. Проте геометризовані візерунки з квітами, що символізують зірки та Всесвіт, існували ще з давніх часів. Ружа уособлює любов, милосердя, красу та достаток. Зелене листя означає радість, колючки – печаль, а квітка – любов і славу.

Лілея. В українських легендах лілея символізує чистоту і дівочу чарівність. У геометричному орнаменті лілія часто зображена у вигляді двох птахів – символів любові та парування. Її орнаментальна форма символізує зародження життя: квітка і її обрамлення створюють серцеподібну фігуру з паростком в

центрі. Композиція з бутона, квітки й листка уособлює народження, розвиток і безперервність життя, а спрямовані у чотири сторони світу пелюстки уособлюють універсальність. Обов'язковим елементом є хрест, який благословляє пару на створення родини. Лілія має жіночий сенс, що підкреслюється її асоціацією з вологістю, як і давня назва «крин», споріднена зі словом «криниця» [7].

Дуб вважався священним деревом бога Перуна, уособлюючи чоловічу енергію, силу життя та динамічний розвиток. Орнаменти з зображенням дуба здебільшого прикрашали вишиванки для молоді – хлопців і дівчат.

Дерево життя. Цей символ уособлює Всесвіт, зв'язок між поколіннями та єднання минулого, теперішнього й майбутнього. Рослинні орнаменти такого типу були символами світобудови й втіленням космічного порядку [24].

Хміль є символом молодості, енергії та любові, подібно до винограду. Цей орнамент використовували для оздоблення весільних чоловічих сорочок і рушників, втілюючи в собі значення молодечого розвитку та буйного цвітіння. Як весільний символ, хміль пов'язаний із підготовкою до одруження: народна пісня нагадує, що "витися" для хлопця – це бути готовим до шлюбу, як і для дівчини – "пучечки в'язати". Хміль – священна рослина, яку використовували для ритуальних напоїв. В українському фольклорі він символізує розквіт, молодість і красу ("буйний хміль", "хміль зелененький"). Орнамент хмелю можна побачити на сорочках як на плечах, так і на подолі, що підкреслює зв'язок із землею. В'юнкі рослини, подібні до хмелю, могли брати на себе символіку хвилястих орнаментів, таких як "безконечник" та меандр, що уособлюють зв'язок води із землею й захищають внутрішній простір людини. Цей мотив, у поєднанні з іншими орнаментами, міг вказувати на зміну пір року, зрілість або молодість, пишність і здоров'я. У молодих жінок вишивка хмелю разом з ромбічними орнаментами слугувала для посилення родючих функцій [34].

Колос пшениці (Рис.А.12) – це давній символ, що в українській культурі уособлює життя, добробут і здоров'я. Він є атрибутом землі й матінки-природи, який традиційно використовується для закликів родючості та багатства. Вишиваючи колос на одязі, люди бажали його власнику процвітання та плідності [39].

Рослинний орнамент у вишивці є невід'ємним елементом української культури, наділеним сакральною та релігійною цінністю для нас і наших предків. Віра у традиції свого народу – важлива складова збереження культурних надбань та обрядів. Використання рослинних мотивів у вишивці символізує віру в силу українського духу, стійкість нашого народу, світле майбутнє України та приналежність до українського роду [24].

Звичайно, ми не можемо не згадати і про тваринні зображення у вишивці. Вони також мають свої значення, несуть в собі закодовану інформацію. Першими згадаємо зображення птахів. Одним із найпоширеніших мотивів в українській вишивці є зображення птахів, кожен із яких має глибоке символічне значення. Давайте розглянемо, що саме означають птахи в українській вишивці. У народній культурі України птахи завжди мали особливе значення. Вони асоціювалися з такими архетипічними образами, як:

- Зв'язок із небесним і духовним – як посередники між земним і потойбічним світами.
- Символи родючості, життєвої енергії та оновлення – як провісники весни та нового життя.
- Охоронці, обереги – як захисники від негативної енергії та злих сил.
- Втілення душі, внутрішнього світу людини – як символи свободи, прагнень та мрій.

Ці уявлення про птахів знайшли своє відображення у вишивці, надаючи їй глибокого змісту [41].

Звичайно ж кожен птах це окремий символ, є у них і спільний зміст, але і багато різного. Голуб символізує щирю любов, вірність, гармонію та ніжність. У християнській символіці голуби виступають як образ Святого Духа і часто вишиваються парою. Ластівка уособлює добрі новини, початок нового життя та весну. Пава символізує молодість, розквіт сил і вічність. На весільних рушниках вона є знаком щастя та благополуччя в родині. Півень є символом сонця, вогню та перемоги світла над темрявою, захисником від зла. У багатьох культурах півень своїм співом сповіщає про настання нового дня, розганяючи темряву та нечисту силу. Лебідь уособлює вірність, любов і чистоту. Іноді вишивали курей, що символізують родинне тепло та добробут. Зозуля асоціюється з довголіттям, є символом самотності, жіночої туги та віщування. Лелека – це оберіг немовлят, символ міцної родини. Зазвичай зображується пара лелек у гнізді [27].

Тварини у вишивці зустрічаються рідше, ніж птахи, але все ж мають свої характерні символи. Кінь символізує вірного помічника та друга, підтримку у справах, службі й господарстві. Його образ широко використовувався за козацької доби, але відомий ще з язичницьких часів як священний кінь бога Перуна. Лев уособлює силу, хоробрість, гнів, а також великодушність. Цей образ, ймовірно, перейшов у вишивку з геральдики, часто зустрічається у вишивках козацької старшини, а також у роботах Львівщини як символ регіону. Змія є символом знання та довголіття, найчастіше представлена у вигляді геометричних орнаментів. Лось та олені символізують родючість, силу та добробут [27].

В українській вишивці можна побачити й міфічних тварин, які не існують у природі, але знайшли своє місце серед образів на рушниках і декоративних вишитих елементах. Дракон – виступав як охоронний символ, що захищав від зла, і часто зображувався на весільних рушниках. Крилаті коні зустрічаються у вишивці Східного та Південного Поділля, а також единороги – на рушнику з Волині. Точне значення цих образів, однак, поки що невідоме. Сирина – істота з

тілом птаха та жіночою головою, подібна до давньогрецьких сирен, згадується з часів Київської Русі та символізує силу і мудрість [27].

1.3. Регіональні особливості вишивки

Окрім загальних символів і спільних технік вишивання, українська вишивка має яскраво виражену регіональну специфіку (Рис.А.13). Кожен регіон країни розвинув свій унікальний стиль, що відрізняється орнаментами, символікою та техніками. Дослідники, мандруючи різними регіонами, приділяли увагу особливостям вишивального мистецтва. Наприклад, К. Павлуш вивчав гуцульську вишивку, поширену в Івано-Франківській, Чернівецькій областях та на Закарпатті. Її характерною рисою є використання геометричних форм, що складаються зі складних фігурних елементів. Основним мотивом є ромб, композиція якого часто створює цілісні образи. Серед інших елементів використовуються квадрати, трикутники, кола, хрести, кучері та плетінки. Такі геометричні орнаменти не лише прикрашають, але й відтворюють зображення рослин, тварин чи навіть людей [21, с. 85]. Гуцульська вишивка також має традиційно яскраву кольорову гаму з чорними контурами ромбів.

Подільська вишивка вирізняється насиченими рельєфними орнаментами, виконаними червоними, жовтими, синіми, зеленими та чорними нитками, які переважно були вовняними. Техніка "низь" є класичною для Поділля, і зазвичай виконується червоними й чорними нитками, так як за традицією там має бути не більше двох кольорів [14].

Київська вишивка відзначається гармонійним поєднанням геометричних мотивів і рослинних орнаментів, що є характерною ознакою цього регіону. Особливістю є те, що на вишиванках Київщини не зображують випадкові рослини, а зосереджуються на символічно значущих видах, таких як виноград, шишки та хміль. Ці елементи мають не лише естетичне значення, а й глибокий

символізм, пов'язаний із родючістю, життям і духовним зростанням. Традиційна палітра київської вишивки є стриманою й вишуканою, переважають білий та червоний кольори. Білий колір символізує чистоту та світло, тоді як червоний асоціюється із життєвою енергією, любов'ю та захистом. Таке колористичне рішення додає роботам простоти, але водночас і витонченості. Майстрині Київщини вміло вписують рослинні мотиви в геометричні композиції, створюючи візерунки, які виглядають цілісно й гармонійно. Цей стиль підкреслює глибокий зв'язок між природою та народною творчістю, демонструючи витонченість і художню майстерність, що є візитівкою Київщини в загальній традиції української вишивки.

Чернігівська вишивка є справжнім взірцем витонченості та елегантності. Майстрині цього регіону використовують надзвичайно тонкі нитки, завдяки чому їхні роботи мають легкість і делікатність, а при певному освітленні чи ракурсі можуть навіть нагадувати вишивку бісером. Власне, саме бісерна техніка також є характерною рисою Чернігівщини, що додає її вишивці унікальності. Вишивка нитками у цьому регіоні вирізняється обмеженою, але виразною кольоровою гамою, яка складається з білого, червоного та чорного кольорів. Така стриманість у палітрі підкреслює гармонію композицій. Орнаменти Чернігівської вишивки переважно включають геометричні й рослинні мотиви, які виконуються з великою увагою до деталей. Характерною особливістю є те, що навіть прості геометричні форми, такі як ромби чи хрести, гармонійно поєднуються з витонченими рослинними елементами, створюючи відчуття ритму й симетрії. Майстрині Чернігівщини вміло вплітають у свої роботи національну символіку, зберігаючи традиції та передаючи їх наступним поколінням. У цьому виявляється не лише мистецький талант, але й глибока шана до культурної спадщини рідного краю.

У Харківській області вишивка часто виконувалася грубими червоними нитками за допомогою техніки «хрестик», що надавало візерункам характерного

рельєфу та виразності. Проте цей регіон не має чітко визначеної домінуючої техніки чи стилю орнаменту. Унікальною особливістю харківської вишивки є її відкритість до впливів інших регіонів, що дозволило майстриням запозичувати та адаптувати техніки й візерунки з усієї України. Це різноманіття технік і орнаментів збагачувало харківську вишивку, створюючи широке поле для творчості. На вишиванках регіону зустрічаються як геометричні мотиви, так і рослинні орнаменти, а також їхні стилізовані поєднання. Завдяки цьому вишиті сорочки Харківщини вирізняються багатогранністю й самобутністю, демонструючи високу майстерність та креативність місцевих рукодільниць. Такий підхід не лише відображає мистецький потенціал регіону, а й підкреслює його інтегративну роль у розвитку української вишивальної традиції [23].

Тернопільська вишивка вирізняється своєю об'ємністю, що досягається завдяки використанню щільних і насичених стібків. Такий стиль надає роботам об'ємного вигляду та відчуття текстури. В основному, тернопільські майстрині прикрашають вишивкою лише рукави одягу, що є характерною рисою цього регіону. Особливістю тернопільської вишивки є також вибір кольору: майстрині часто використовують лише один основний колір ниток для виконання орнаменту, але потім акцентують контури візерунків контрастною ниткою, що підкреслює форму і додає глибини. Цей контраст створює ефект виразності та чіткості, роблячи вишивку більш виразною та емоційною. Тернопільська вишивка також часто включає в себе символічні геометричні та рослинні орнаменти, що зберігають глибокий зв'язок з народними традиціями та природними мотивами. Стиль вишивки цього регіону підкреслює майстерність та творчу індивідуальність місцевих рукодільниць, що вміло поєднують мінімалізм і виразність візерунків.

Львівська вишивка відзначається своєю легкістю та витонченістю, що досягається завдяки тому, що майстрині залишають простір між елементами, створюючи враження повітряності та прозорості. Цей ефект надає роботам

елегантного вигляду, підкреслюючи красу кожного елемента. Водночас львівські майстрині не бояться комбінувати різноманітні орнаменти, що додає їхнім роботам яскравості та оригінальності, дозволяючи вишиванкам виглядати особливо унікально.

На Буковині вишивка відрізняється багатством матеріалів і кольорів. Майстрині цього регіону не обмежуються лише традиційними нитками, а активно використовують золоті та срібні нитки, що надає роботам розкішного вигляду. Окрім того, на Буковині практикується вишивка бісером, що додає роботам блиску та рельєфу, створюючи неповторну текстуру та ефекти.

Вінницька вишивка характеризується сміливими експериментами з техніками вишивання, де майстрині використовують різні методи, проте зберігають певну стриманість у кольорі, часто обираючи одну основну нитку для виконання візерунків. Така мінімалістична палітра робить роботи гармонійними і витонченими, підкреслюючи естетичну простоту.

Карпатська вишивка славиться своєю неймовірною різноманітністю візерунків та орнаментів. Майстрині цього регіону вишивають не тільки традиційні квіти та геометричні фігури, але й зображення тварин, дерев, а також поєднують різні мотиви в одній композиції. Особливою є вишивка в кожному селі, де можна знайти унікальні орнаменти, що є специфічними для даної місцевості. Саме карпатські сорочки вважаються одними з найколіоритніших, адже вони несуть в собі багатство традицій, символів та природної краси, що зберігаються з покоління в покоління [23].

Дніпропетровська вишивка має свої унікальні особливості, які відрізняють її від інших регіонів України. Однією з важливих особливостей є те, що багато старовинних робіт збереглися до сьогодні і знаходяться в музеї ім. Д. І. Яворницького. Тут можна побачити вишивку 18-19 століть, яка дає нам уявлення про техніки та орнаменти того часу. На території нашої області найбільш популярною була техніка «низь», однак техніка «хрестик» також була

широко використовувана. Геометричні та рослинні мотиви, характерні для цього регіону, часто стилізувалися під геометричні форми, що надає роботам особливу впорядкованість і гармонію. Особливою символікою, яка часто зустрічається на рушниках, є дерево життя, що вважається важливим символом у українській культурі. Навколо цього дерева зазвичай зображали птахів, переважно голубів, що символізують мир і благополуччя. Рослинні мотиви, такі як квіти, також є важливими елементами вишивки, що підкреслює зв'язок з природою і родючістю. Що стосується вишивки на одязі, то стиль Дніпропетровщини має певну схожість з вишивкою сусідніх регіонів, таких як Донеччина, Полтавщина та Харківщина. В основному використовуються нитки червоного та синього кольорів, хоча іноді замість синього застосовують чорний. Вишивка на сорочках часто має рослинно-квіткові мотиви, що додає одягу вишуканості і символізує зв'язок з природою, життям та родинними традиціями [19, с. 121-122].

Як бачимо наша вишивка така різна, але вона вся наша, особлива та унікальна. Не дивлячись на різницю між регіонами, вона є неподільною.

Висновки до розділу 1

Історія української вишивки надзвичайно багата і різноманітна. Від вибору полотна до останнього хрестика – кожен елемент має свої унікальні риси. Вишивка є важливою складовою культурної спадщини України, яка зберігає традиції нашого народу. Багато чого Україна запозичила у сусідніх країн, проте багато чого створила і сама. В решті решт вийшло щось унікальне та неповторне. З роками техніки вишивання вдосконалювалися: з'являлися нові види швів, а матеріали ставали кращими. Ми дбайливо зберігаємо все, що пов'язане з давньою вишивкою, адже багато старовинного одягу не збереглося, проте його зображення залишилися на кам'яних скульптурах. Це свідчить про глибоку повагу українського народу до своєї культурної спадщини.

Історія української вишивки – це захопливий літопис, що тісно переплітається з історією нашого народу, його традиціями, віруваннями та культурною самобутністю. Вишивка для українців завжди була більше, ніж просто прикрашання одягу чи побутових речей. Вона виконувала важливу символічну роль, відображаючи світоглядні уявлення, сакральні значення та родові зв'язки.

Витоки української вишивки сягають глибокої давнини. Вона починалася з простих орнаментів, які наносилися на тканини рослинними барвниками чи нитками ручного прядіння. З часом з'являлися більш складні композиції, що використовувалися для прикрашання одягу, рушників, святкових і ритуальних предметів. Особливу роль відігравали орнаменти: кожен візерунок мав своє значення. Наприклад, ромби та квадрати символізували родючість і землю, хвилясті лінії – воду, а зірки та хрести – захист і гармонію.

Вишивка також виконувала функцію оберегу. Люди вірили, що вишиті візерунки захищають власника від злих сил і приносять добробут. Особливе значення надавалося місцю нанесення орнаменту – на рукавах, комірці чи подолі одягу, адже ці частини найбільше потребували захисту.

З регіону до регіону техніки вишивання, кольорова гама та орнаменти змінювалися, створюючи неймовірне різноманіття. Полтавська вишивка відзначалася витонченістю й однотонними візерунками, тоді як гуцульська рясніла яскравими барвами й складними геометричними орнаментами. Унікальність кожного регіону відображала його історію, природні умови й впливи сусідніх культур.

Після радянського періоду, коли багато народних традицій зазнали утисків, українська вишивка пережила відродження. Сьогодні вона стала символом національної ідентичності та культурної спадщини, яку цінують не лише в Україні, а й за її межами. Вишиванка стала уособленням української гордості, зв'язку з минулим і прагненням до єдності.

Таким чином, українська вишивка — це не лише мистецтво, а й унікальний код культури нашого народу. Вона зберігає в собі історію, символіку та духовність поколінь, нагадуючи нам про наше коріння і багатство традицій, які ми маємо передати наступним поколінням.

РОЗДІЛ 2. ПОЕТАПНЕ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

2.1. Концепція дизайн-розробки

Джерелом натхнення для створення жіночої сорочки з декоруванням вишивкою стали як традиційні вишиванки, так і сучасні бачення дизайнерів одягу. У процесі дослідження встановлено, що вишиваний одяг розвивається у двох основних напрямках, які відображають сучасні погляди на традиції та моду. Перший напрямок орієнтований на створення спрощених моделей, які зберігають зовнішню схожість із традиційним національним одягом. Такі вироби часто виконуються у стилістиці, наближеній до автентичних зразків, і здебільшого використовуються для святкових або особливих подій, адже в повсякденному житті вони менш практичні.

Другий напрямок характеризується тим, що дизайнери інтегрують українську вишивку у сучасний модний одяг, поєднуючи національні елементи із сучасними тенденціями. Це може бути використання вишитих орнаментів на блузах, сукнях, піджаках чи навіть джинсовому одязі. Такі вироби дозволяють зберегти національну ідентичність, роблячи її органічною частиною сучасного стилю. Вишивка у цьому напрямі може адаптуватися до різних тканин, кольорів та технік, що робить її універсальною і популярною як в Україні, так і за кордоном.

Ці підходи сприяють збереженню та популяризації української культурної спадщини, роблячи її доступною та привабливою для різних аудиторій. У той час як перший напрямок більше зосереджений на збереженні традицій, другий створює нове прочитання української вишивки, інтегруючи її в глобальний модний контекст.

Перший бренд, який надихнув мене на створення вишиванок, був «етнодім». Його історія цікава та захоплююча. Двоє друзів просто почали продавати на сайті вишиванки різних майстринь, але переважно це були

майстрині західної України. На їх здивування ця справа користувалася попитом, почало з'являтися все більше замовлень. Надалі вже з'явився і офлайн магазин. Але була низка проблем: по перше вишиванки, які вони продавали, не завжди відповідали запитам клієнтів, адже їх створювали майстрині за власними побажаннями, а «етнодім» просто їх виставляли на продаж. По друге, часто вишиванки повторювалися, так як кожен регіон має свої візерунки та техніки і майстрині просто використовували їх, тож втрачалася унікальність вишиванок і клієнтам це не завжди подобалося. В результаті було прийняте рішення створювати свої власні, неповторні вишиванки (Рис.Б.1.). Звичайно довелося відмовитися від ручної вишивки, але це компенсувалося унікальністю створених дизайнів. З цього моменту бренд став повноцінним, вони найняли дизайнера та почали розвивати бренд. Першочергово їх команда складалася з 5 осіб, тепер же в «етнодомі» працює понад 130 людей. Доречі, цікавою особливістю є те, що на кожному виробі є бірки з іменами людей, які працювали над даною річчю. Особливістю роботи бренду «етнодім» є послідовність виконання роботи.

Зазвичай всі бренди мають стандартний план: ескізування, створення лекал, підбір тканини, пошиття та продаж. У даного бренду все починається з концепції та орнаменту. Команда дизайнерів та креативників робить ціле дослідження. Це не просто вивчення чогось, це консультації зі справжніми мистецтвознавцями та культурологами. Затверджений дизайн проходить чотири цехи: експериментальний, вишивальний, розкрійний та швейний. На кожному етапі можуть додаватися якісь правки, допоки вся команда не буде задоволена виробом. Через такі складні етапи створення ми бачимо їхні колекції досить рідко, на створення однієї вишиванки може піти 5 чи 6 місяців, іноді навіть більше.

В теперішніх умовах бренд все одно продовжує працювати і створювати красу. Звичайно ця краса часто стала пов'язуватися з темою війни, багато вишиванок присвячені містам, які найбільше постраждали. Але в усьому цьому є

і проблиски історичності. Так, наприклад, бренд використовує в своїй вишиванці елементи українського музикального інструменту – кобзи, а саме основний елемент із Вересаєвської кобзи. Це характерне різьблення у вигляді квітки, що називається голосник. Бренд веде активну співпрацю з музеєм Гончара. Там є експонати вишивки, які майже не збереглися, це маленькі клаптики вишиванок. «етнодім» працює з цими клаптиками, відновлює схему вишивки та перероблює на сучасний лад. Ще в грудні 2022 року їх вишиванка SLOVO потрапила до архіву музею (Рис.Б.2-3). Дизайнерка Анна Фесенко, яка працювала над нею, заклала у виріб різні символічні фігури, такі як козлики, хвильки, вишні, гілочки ялинки. Вони є алегорією до реальних осіб, серед яких Анатолій Петрицький, Микола Хвильовий, Остап Вишня, Михайло Яловий та інші митці Розстріляного відродження. Бренд продовжує працювати та вдосконалюватися, самі вони говорять, що ще мають безліч нереалізованих ідей, тож чекаємо від них подальшої роботи, адже вони працюють не лише для процвітання свого бізнесу, а й для процвітання нашої культури [42].

Далі поговоримо про бренд «SVITLO». Заснований він у 2011 році двома дизайнерками – Світлана Кубрак і Наталя Шевчук. Бренд поєднує сучасні екологічні матеріали з автентичними техніками та орнаментами, натхненними культурною спадщиною України. Дизайнери Svitlo відтворюють унікальні візерунки, зібрані з різних регіонів, додаючи їх до сучасного крою та кольорових рішень (Рис.Б.4). Це дозволяє створювати вироби, які відображають історичну глибину, але відповідають сучасним модним тенденціям. Асортимент включає верхній одяг, сукні, спідниці та аксесуари, які прикрашаються вишивкою, мереживом і декоративними елементами. Кожен виріб є унікальним, створеним у єдиному екземплярі, що підкреслює ексклюзивність бренду. Svitlo акцентує увагу на важливості збереження культурних традицій і передачі сімейних цінностей через дизайн одягу, створюючи зв'язок між поколіннями. Бренд також прагне донести ідею про світло як символ істини, відкритості та самовираження,

що є основною концепцією їхньої роботи. Одяг Svitlo допомагає виразити індивідуальність і підтримує розвиток національної самосвідомості [44].

Наступним згадаємо бренд зі смачною назвою «Varenyky Fashion». Створений він в 2014 році та має ряд своїх особливостей. Детально хочеться поговорити про одну особливість, а саме про те, що всі вишивки створюються як обереги. Бренд активно співпрацює з етнологами аби дізнатися про сакральний символізм та давні обереги, ті, котрі захищають власників вишитих сорочок. Орнаменти спогадів, енергії та сили. Бренд не вважає за головне лише функціональність одягу, на їх думку одяг розповідає про нас, про наші плани та походження, про наш настрій, про наш внутрішній стан душі. Основна ціль бренду – повернути вишивці її сакральний зміст (захист тіла та душі). При цьому всьому «Varenyky Fashion» слідує світовим трендам та створюють актуальний модний одяг (Рис.Б.5). Також для бренду важлива якість їх виробів, тому весь одяг створюється з якісних тканин ниток та фурнітури. При цьому всьому бренд може похизуватися своєю багатю палітрою вишитого одягу, зустрічається одяг як більш стандартних кольорів (притаманних для вишиванок), так і якісь незвичайні варіанти – колір «індиго» чи «пудра» [45]. Одяг Varenyky Fashion орієнтований на тих, хто цінує поєднання традиційності та сучасності. Колекції включають сукні, сорочки, блузи та інші вироби, прикрашені витонченими деталями ручної роботи. Вишивка виконується із застосуванням як традиційних, так і сучасних матеріалів, що робить кожну річ унікальною. Цей бренд можна вважати одним із символів переосмислення української культури у світлі глобальних модних тенденцій. Завдяки своїй філософії та унікальності Varenyky Fashion здобув визнання не лише в Україні, а й за її межами.

Далі на черзі бренд «Foberini». Заснований у 2014 році. Вже у самій назві криється глибокий сенс та символізм, творці підійшли до цього відповідально. Хотілося поєднати в одному особливому слові й теплоту сімейного кола, і сакральний для українців символ – оберіг, який закодований у кожному

українському автентичному вишитому візерунку. Преша літера «F» - означає family (сім'я), частина «oberi» - оберіг. Основною ідеєю було створення справжнього українського продукту, в Україні, з української сировини та звичайно ж з українськими майстрами. Хотілося щоб про українське дізнався весь світ. Звичайно спочатку це був локальний бренд, впізнаваний лише по Україні, але згодом ситуація почала змінюватися, з'явилися одиничні замовлення із-за кордону. Проте повністю змінив хід бренду один надзвичайний випадок. Ось як про нього говорять самі засновники бренду: «Одного разу нам надійшов лист від дівчини з ОАЄ, в якому вона замовила 10 довгих суконь-вишиванок. Ми надіслали одяг і чекали підтвердження про отримання. Все як зазвичай. Але коли його отримали – ми були приємно шоковані! Дівчина надіслала листа вдячності з фото та відео справжньої вечірки в українському стилі: вона та 10 її сестер були вдягнуті у наші вишиті сукні! Така собі Ukrainian Party в ОАЄ. З цього моменту ми зрозуміли, що Україна дійсно цікава світу і що ми просто зобов'язані показати не тільки українцям, але і всьому світу багатство та унікальність української культури. Ось таку амбітну мету ми собі поставили.». Тож тепер одяг «Foberini» доступний в Америці, Канаді, ОАЕ, Ізраїлі, Франції, Бельгії [36]. Тож завдяки бренду «Foberini» українська айдентика стає відомою в світі, наша спадщина продовжує жити та розвиватися і за межами України (Рис.Б.6).

Натхненням до кваліфікаційної роботи була легенда Борщівських вишиванок (Рис.Б.7). Історія борщівської вишиванки бере свій початок на півдні Тернопільщини приблизно в XVIII столітті. Існує кілька легенд, що розповідають про сумні події, які стали передумовою для появи цієї традиційної вишивки. За однією з легенд, наприкінці XVII – початку XVIII століття на Борщівщині та в її околицях виникла важка хвороба, яка вражала лише жінок. Для захисту від недуги місцеві мешканці почали створювати чорну вишивку на сорочках, вважаючи, що чорні візерунки можуть відлякати смерть. Інша легенда теж датується XVII – XVIII століттями, коли південна частина сучасної

Тернопільщини, зокрема Борщівщина, була відома як Глухе Поділля. Через часті набіги татар та кочівників ці землі потерпали від насильства і кровопролиття, а найбільше шкоди завдало вторгнення військ Османської імперії. Турки жорстоко поводитися з місцевим населенням: викрадали дівчат і вбивали чоловіків, залишаючи села без захисників. Жінки присягли носити траур упродовж кількох поколінь, вишиваючи свої сорочки виключно чорними нитками на знак скорботи [3].

Дана легенда дійсно захопила мене, адже зараз на наших землях знову проливається кров, вбивають чоловіків України, залишають нас без захисників. Повторення історії спонукає і до повторення традицій. Звичайно не хочеться носити траур багато поколінь, але віддати данину нашим захисникам ми маємо. Від ідеї чорної вишивки ми поступово почали рухатися далі і наступним було дослідження вишиванок, де не візерунки, а саме полотно було чорним.

Чорні вишиванки, хоча й не були такими поширеними, як білі, все ж зустрічалися в багатьох регіонах України, особливо на Поділлі. Раніше їх здебільшого носили літні люди, які зберігали знання та досвід поколінь. Також чорні сорочки використовували в траурних випадках, одягаючи їх небіжчикам. Можливо, саме тому у деяких людей залишилося негативне сприйняття чорних вишиванок. Однак це лише один із варіантів їх використання, в інших випадках чорні вишиванки несуть зовсім інше значення.

Чорні сорочки були популярні серед українських повстанців під час Другої світової війни. Через умови окопів, де зберігати одяг чистим було складно, чорні вишиванки виявилися практичнішими за білі. До того ж, чорний колір мав кращі маскувальні властивості. Такі вишиванки не лише захищали солдатів, а й підтримували їхній бойовий дух — навіть було складено пісню, присвячену чорній вишиванці.

Чорні вишиванки не несуть у собі негативної енергії, як вважають деякі. Вони практичніші за білі й підходять для повсякденного носіння. Помилковою є

думка, що чорні вишиванки вигадали недавно як стилізацію під традиційну білу. Насправді, чорні вишиванки мають давнє коріння в українській історії, хоча й були менш поширеними. Сьогодні їх популярність зросла, і чорні вишиванки носять не тільки літні люди, а й молодь. Як і білі, вони є невід'ємною частиною українського етнічного стилю [31].

Тож, як ми бачимо чорні вишиванки також є доволі популярними і частково асоціюються з воєнним періодом. Після даного дослідження було прийняте рішення створювати чорну вишиванку. Далі, власне, треба обирати, що зображувати на вишиванці. Ми вже розглянули багато варіантів орнаментів з різноманітними значеннями та символізмом. Але тут варто спиратися і на естетичну складову виробу. Найбільш гармонійним варіантом на чорному полотні будуть колоски пшениці. Що до їх символіки, то тут теж все продумано - українці завжди пишалися своїм селянським корінням і здатністю до праці. Колосок на вишиванці – це символ, який наповнює їх серця патріотизмом та гордістю за свою культуру. Він нагадує про велич українського народу і його здатність до творчості і збереження своїх традицій [38]. Зараз для багатьох колосок на вишиванці це зв'язок з батьківщиною, адже багато наших земляків знаходяться вимушено за кордоном і більшість з них мають з собою вишиванку, аби не забувати рідний край.

Кожен виріб починається з ідеї та проходить кілька обов'язкових етапів: від розробки задуму до створення ескізів, технічного креслення, підбору матеріалів і, нарешті, виготовлення самої речі. Основна частина роботи зосереджена саме на продумуванні ідеї. Ми можемо почати з базового задуму і поступово доповнювати його деталями, формуючи тим самим концепцію виробу.

Надихнувшись багатою історією нашої вишивки та визначившись з самим виробом переходимо до ескізування майбутньої сорочки. Так як вишивка у нас доволі яскрава, буде виділятися на виробі, то щоб не перевантажувати образ вона у нас буде лише на рукавах, по всій довжині – від плеча до манжети (Рис.Б.8).

Після замальовки загального вигляду образу спробуємо більш детально промалювати самі колоски. Аби вдало підібрати візерунок створюємо декілька варіантів колоска та обираємо, який із них нам підійде більше, важливо зосереджуватися не лише на естетичному аспекті, а й на технічному (Рис.Б.9-10). Виконувати вишивку бісером складніше ніж нитками і не кожен ескіз вийде повторити в бісерній техніці. Тож після вибору ескізу колоска, розміщуємо його на малюнку рукава (Рис.Б.11). Робота над художнім ескізом завершена.

2.2. Проектування жіночої сорочки з декоруванням ручною вишивкою

На художньому ескізі нам не завжди видно всі технологічні нюанси та аспекти, тому треба створити технічний ескіз. На ньому буде видно всі шви, виточки, вирізи і тд. За сформованим ескізом будемо створювати лекала та викрійки.

Перед початком роботи знімаємо мірки з моделі:

Таблиця 2.1.

Умовне позначення	Повна назва позначення	Числове значення см
Об. Ш	Обхват шиї	17
Сг	Півоб'єм грудей	43.5
Ст	Півоб'єм талії	32
Сс	Півоб'єм стегон	46
Шг	Ширина грудей	20.5

Шсп	Ширина спинки	15.5
Вб	Висота боку	18
Ор	Обхват руки	24
Цг	Центр грудей	18
Огр2	Обхват грудей	69
Дт	Довжина від талії	5
Дтс	Довжина спинки до талії	39.5
Вис. Гр	Висота грудей	27.5
Дтп	Довжина переду до талії	41.5
Вис. Пс	Висота плеча спинки	35
Вис. Пп	Висота плеча переду	34
Дп	Довжина плеча	12

Визначивши розміри моделі, починаємо роботу з базових основ креслення спинки, пілочки та рукава (Рис.Б.12-13). Сорочка у нас буде розміру М, але в оверсайз форматі, тому пропорційно збільшуємо всі наші мірки. Низ сорочки робимо заокруглений, спинку робимо довшу ніж пілочки, рукава розширюємо внизу аби створити об'ємний рукав, робимо умовну позначку на викрійці щоб потім закласти складку. Додатково креслимо манжет, так як він у нас буде окремою деталлю і так само креслимо комірець, який також викроюється окремо (Рис.Б.14).

Коли всі лекала готові, переносимо їх на тканину. Аби переконатися в правильності та точності нашої побудови, спочатку все робимо на макетній тканині (Рис.Б.15). Це також треба для того, аби внести корективи в сам дизайн при необхідності. Так як це макет, то обробляти деталі на оверлоці ми не будемо, просто зшиємо разом на швейній машинці, також не будемо пришивати гудзики до макету (Рис.Б.16). Якщо отриманий результат нас влаштовує то можемо переходити до викроювання частин сорочки з основної тканини (Рис.Б.17). Для нашого проєкту був обраний чорний габардин. Тканина має гарні зносостійкі властивості, є доволі щільною, тож бісер на ній буде триматися добре. Повторюємо все те саме, що робили і з макетною тканиною, але цього разу ще обробляємо всі деталі оверлоком аби запобігти осипанню країв деталей. Також цього разу робимо отвори для гудзиків та власне пришиваємо самі гудзики, вони у нас будуть того самого кольору, що і бісер, яким ми виконуватимемо вишивку (Рис.Б.18). На даному етапі ми не можемо вшити рукави сорочки, так як на них спочатку треба оформити вишивку. Тож ми зшиваємо деталі спинки та пілочки, пришиваємо комірець та залишаємо сорочку в такому вигляді (Рис.Б.19).

Наскільки всім відомо – ручна вишивка дуже складний та часозатратний процес. Звичайно вона є дуже цінною, ніщо не може замінити її в повній мірі, люди готові віддавати великі кошти за унікальні шедеври ручного виконання. Це стосується всіх витворів ручної праці і вишивки також, дуже мало майстринь

зараз створюють такі чудові та прекрасні вишиванки, які несуть в собі код нації, та за якими стоїть багатотижнева чи навіть багатомісячна робота. Сучасність диктує свої правила і популяризацію отримує машинна вишивка. Це більш швидка та дешевша альтернатива ручним вишиванкам від майстринь. Звичайно дехто вважає це спаплюженням нашої айдентики, багато людей не можуть сприймати машинну вишивку як творчість та засуджують бренди за виконання і продаж такого одягу. Проте є і багато прихильників такої альтернативи. Адже, як вже зазначалося, це більш доступний та дешевший варіант. Кожен українець хоче мати в себе вишиванку або навіть декілька, та не кожен може дозволити таку розкіш як вишиванка від справжньої майстрині. Тому на допомогу і приходять бренди, які пропонують якісні, унікальні, трендові речі, з використанням машинної вишивки. Машинна вишивка має низку переваг перед ручною, які роблять її популярним вибором у сучасному світі:

- Швидкість виконання. Машинна вишивка значно швидша, ніж ручна. Сучасні вишивальні машини можуть виконувати складні дизайни за кілька хвилин або годин, що дозволяє масово виробляти вироби та заощаджувати час.
- Точність і деталізація. Вишивальні машини забезпечують високу точність, що особливо важливо для складних геометричних візерунків або дрібних деталей. Це мінімізує помилки, які можуть виникати при ручній роботі.
- Універсальність. Машини можуть відтворювати найрізноманітніші дизайни, включаючи логотипи, текст, складні орнаменти. Вони також працюють з широким спектром матеріалів і ниток.
- Економічність у масовому виробництві. У великих обсягах виробництва машинна вишивка є економічно вигіднішою, оскільки дозволяє зменшити витрати на ручну працю.

- **Однорідність якості.** Машинна вишивка забезпечує однакову якість кожного виробу, що важливо для брендів, які прагнуть підтримувати стандарт своєї продукції.
- **Різноманітність технік.** Сучасні машини можуть виконувати різноманітні стилі та техніки, від простого хрестика до складних тривимірних вишивок.
- **Довговічність.** Машинна вишивка зазвичай має міцніші шви, що забезпечує її довговічність і стійкість до зношування, навіть при частому використанні або пранні.
- **Автоматизація процесу.** Завдяки автоматизації дизайн можна завантажити до машини, а процес виконання не потребує постійного втручання. Це звільняє час для інших завдань.
- **Можливість створення унікальних проєктів.** Програмне забезпечення для вишивальних машин дозволяє легко розробляти нові дизайни або адаптувати існуючі, що відкриває широкий простір для творчості.

Ми враховуємо всі ці переваги для нашої подальшої праці, тому в проєкті важливо показати дві сторони вишивального мистецтва. Сорочка буде мати ручну вишивку бісером, а в противагу їй буде шкіряна курточка з машинною вишивкою нитками. Для реалізації останнього нам треба більше ресурсів та залучення цілої команди спеціалістів. Тож курточку ми створюємо у співпраці з українським брендом «S.Irena». Бренд заснований в 1999 році та спеціалізується на верхньому одязі з натуральної сировини. Основуючись на їхню спеціалізацію, було прийнято рішення створювати саме куртку. Вишивка на таких речах зустрічається не часто, тож проєкт вийшов доволі унікальним. Як і для нашої сорочки, тут теж треба малювати ескізи, створювати лекала, робити викрійки та найголовніше- зробити машинну вишивку. Моя задача полягала в розробці ескізів, як художніх, так і технічних (Рис.Б.20-23). Відповідно я промальовувала

саму куртку та обирала ескіз колосків, вони мали бути подібними до тих, що й на сорочці (Рис.Б.24-26), але цілком ідентичний ескіз обрати не можливо, бо вишивання бісером та нитками значно відрізняється. Також мною був обраний колір шкіри, з якої відшивалася куртка (чорний) та колір нитки для колосків (жовта нитка з люрексом). Над іншими етапами проєкту працювала команда бренду «S.Irena». Всі етапи виконання ми узгоджували, так як дизайнером проєкту виступала я. В процесі важливо було спочатку викроїти деталі куртки, далі зробити на них вишивку і потім відповідно до технології швейного виробництва пошивався виріб. Після оформлення машинної вишивки були внесені корективи в модель куртки, так як через ущільнення матеріалу не можливо було зробити збірку рукавів, тому рукав вийшов прямий та без манжетів (Рис.Б.27). В результаті отримали якісний гарний виріб, з сучасним дизайном та цікавим оздобленням, який готовий до продажу (Рис.Б.28-29). Цим проєктом ми хотіли показати, що ручна вишивка надзвичайно цінна, але коли розмова йде про оптимізацію та розвиток власної справи то краще звернутися до сучасних технологій та використовувати машинну вишивку.

2.3. Оформлення вишивки

Як уже відомо – існує безліч технік вишивки. Більшість з них це вишивка нитками, але в нашому випадку ми зупинилися на вишивці бісером. Техніка ця не нова, в Україні і в минулому багато вишивали бісером. В деякій мірі така вишивка є більш актуальною в сучасності, так як вишивання нитками всі сприймають як щось традиційне, етнічне, народне; а бісерна вишивка породжує зовсім протилежні емоції і потім викликає здивування, адже мало хто знає, що вона також є народною українською. Що до основних причин актуальності – їх декілька, тож розглянемо:

- **Естетична привабливість.** Бісер виглядає дуже ефектно на будь яких виробках. Вишивка об'ємна і водночас витончена. Ну і звичайно блиск бісеру привертає багато уваги.

- **Сучасний дизайн.** Як вже зазначалося – для більшості людей бісер вважається сучасною технікою вишивки, тож весь одяг з бісером сприймається сучасно. До того ж бісер легше впровадити в сучасні дизайни ніж вишивку нитками. Він гарно поєднується з актуальними моделями одягу.

- **Збереження традицій.** Вишивка бісером є частиною культурної спадщини багатьох народів, зокрема українців. Традиційні орнаменти, виконані бісером, часто використовуються для прикрашання національного одягу, таких як вишиванки, хустки, сумки чи навіть ікони.

- **Популярність хендмейду.** Сучасний світ все більше починає цінувати ручну роботу. Вишивка бісером – це складна ручна праця, яка дозволяє створювати ексклюзивні речі.

- **Терапевтичний ефект.** Рукоділля, зокрема вишивка бісером, має заспокійливий вплив, допомагає боротися зі стресом і сприяє концентрації уваги. Ця діяльність цінується за свій позитивний вплив на психічне здоров'я.

- **Доступність матеріалів.** Для будь-якої майстрині важлива свобода та необмеженість в творчості. Бісер досить популярний матеріал, тож знаходиться в легкому доступі та в великій кількості, що допомагає майстриням в реалізації бідь- яких ідей та в відтворенні задуманого

- **Різноманіття технік.** Вишивка бісером пропонує різноманітні техніки, що дозволяє створювати вироби різного рівня складності — від простих орнаментів до складних художніх робіт.

Таким чином, вишивка бісером залишається актуальною як засіб самовираження, спосіб збереження традицій і творення сучасного мистецтва.

Для виконання вишивки був обраний чеський бісер десятого розміру, золотого кольору. Вибір кольору обумовлений схемою вишивки – це у нас колоски і також кольором самої сорочки, так як вона у нас чорного кольору то найбільш вигідно буде виглядати саме золотий металік.

Як вже зазначалося – існує велика кількість різноманітних технік вишивки бісером. Тож для нашої сорочки треба обрати одну з них, робимо ми це експериментальним шляхом. На відрізку тканини, з якої шиємо сорочку, перевіряємо декілька методів вишивки, порівнюємо, аналізуємо та обираємо найбільш підходящий (Рис.Б.30). Для нашої сорочки найбільше пасує метод вишивки, схожий на вишивання хрестиком. Тож на габардин ми пришиваємо канву, аби легше було виконувати бісерні колоски. На рукавах проводимо центральну лінію, відрізаємо канву по розміру нашої вишивки, складаємо навпіл, прикладаємо середину канви до центральної лінії рукава та пришиваємо (Рис.Б.31-32). Вишивку будемо виконувати знизу до гори. Визначаємо центр схеми та починаємо вишивати з середини канви (центральна вісь рукава). Щоб запобігти швидкому зношуванню та протиранню вишивки обираємо титанові нитки та використовуємо їх у два складання. Під час вишивки приділяємо достатньо уваги калібровці бісеру, щоб вишивка виглядала рівно та охайно (Рис.Б.33-34). По завершенню вишивки ми прибираємо канву, пришиваємо рукави до основної частини сорочки. Аби не розплавити бісер сорочку не можна прасувати, можна використовувати відпарювач, але робити це можна лише з виворотної сторони виробу.

Висновки до розділу 2

Процес пошиття сорочки та вишивка бісером – це складний і багатогранний творчий процес, який вимагає не лише технічних знань, а й художнього бачення. Важливість кожного етапу підкреслюється тим, що від

правильного планування до виконання залежить кінцевий результат – унікальний виріб, який стане витвором мистецтва і частиною культурної спадщини.

На початковому етапі велике значення має точне визначення розмірів, побудова викрійок і вибір дизайну. У випадку оверсайз-сорочки акцент робиться на створенні вільного силуету, який виглядатиме сучасно та забезпечить комфорт. Використання асиметрії, наприклад, подовження спинки порівняно з пілочками, додає моделі динамічності та естетичної привабливості. Ретельно продумані елементи, як-от заокруглений низ, об'ємні рукави зі складками, дозволяють отримати гармонійний та завершений виріб.

Правильний підбір тканини є ключовим для досягнення високої якості сорочки. У нашому випадку було обрано чорний габардин – щільний, довговічний і практичний матеріал. Його текстура забезпечує надійність вишивки бісером, а насичений колір створює чудовий фон для контрастного декору. Перед викроюванням деталей з основної тканини виготовляється макет. Це дозволяє перевірити точність викрійок, оцінити посадку виробу та внести необхідні корективи. Відмова від обробки країв і декоративних елементів у макеті дає змогу зосередитися на базових формах і технічних аспектах. Такий підхід мінімізує ризики помилок у роботі з основним матеріалом. Після підтвердження правильності макету викроюються основні деталі сорочки, які обробляються оверлоком для запобігання осипанню країв. Сорочка збирається поступово: спочатку з'єднуються спинка та пілочки, пришивається комірець і формуються отвори для гудзиків. Рукави залишаються незакріпленими, оскільки на них виконуватиметься вишивка.

Вишивка бісером – це один із найскладніших, але водночас найефектніших етапів роботи. Кожен бісеринка додається вручну, що потребує збб69бначної уваги, акуратності та терпіння. На цьому етапі визначається декоративна концепція виробу: малюнок вишивки гармоніює з формою сорочки та підкреслює її унікальність. Після завершення вишивки рукави пришиваються до основи

сорочки, і виконується фінальна збірка виробу. Останні штрихи – це розгладження тканини, перевірка якості швів і оцінка загального вигляду.

Створення сорочки з вишивкою бісером – це приклад гармонійного поєднання традиційного ремесла та сучасного підходу. Такий виріб втілює в собі багатство культурної спадщини, естетику ручної праці й оригінальність авторського задуму. Це не лише елемент гардеробу, а й справжній витвір мистецтва, який демонструє повагу до національних традицій та відображає індивідуальність майстра.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА МЕТОДИЧНОГО МАТЕРІАЛУ ДЛЯ ГУРТКОВИХ ЗАНЯТЬ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

3.1. Вивчення вишивки на гурткових заняттях з декоративно- прикладного мистецтва

Головна мета сучасної мистецької освіти – розвивати творчий потенціал кожного, хто виявив здібності та інтерес до мистецтва. Такий висновок підтверджують результати соціологічних досліджень, одне з яких включало опитування про бажані моделі організації освітнього процесу в мистецьких школах, думки щодо навчальних планів, можливість батьків і колективів шкіл впливати на вибір навчальних дисциплін, а також мету мистецької освіти з точки зору батьків і керівників шкіл. Згідно з опитуванням, основне завдання мистецької освіти, на думку батьків, полягає у формуванні творчої особистості та розвитку художніх здібностей. Батьки висловлюють бажання самостійно обирати види мистецтва для своєї дитини, і цих дисциплін має бути кілька. Водночас керівники мистецьких шкіл вважають, що вибір предметів має залишатися за школою, хоча вони підтримують ідею різноманітності дисциплін [15].

Чому варто приділяти увагу вишивці в мистецькій освіті? Всі ми усвідомлюємо значущість вишивки в історії та культурі України. Це – народне мистецтво, яке сприяє формуванню творчих здібностей учнів, розвиває естетичний смак і прищеплює цінності, пов'язані з культурною спадщиною. Вишивка нагадує молодому поколінню про унікальність української культури та підкреслює самобутність нашої країни. У цей час особливо важливо показати молоді українську культуру як частину національної ідентичності [17]. Таким чином, вивчення особливостей оволодіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва є важливим і актуальним дослідженням, яке сприяє збереженню української культурної

спадщини, формуванню національної ідентичності та розвитку творчого потенціалу підростаючого покоління.

У рамках апробації запропонованої методики наш гурток з вишивки працює на базі Центру дитячої творчості. Заняття відвідують діти віком від 7 до 14 років, які цікавляться декоративно-ужитковим мистецтвом і бажають опанувати різноманітні техніки вишивки. Гурток функціонує двічі на тиждень, тривалість кожного заняття становить дві академічні години (по 45 хвилин).

Під час занять діти вивчають як традиційні техніки вишивки (хрестиком, гладдю, мережкою), так і сучасні підходи, такі як вишивка бісером. Особливу увагу ми приділяємо роботі з бісером, оскільки цей вид рукоділля розвиває дрібну моторику, концентрацію уваги та творчу уяву. Учасники гуртка вчать підбирати кольори, створювати схеми, працювати з різними матеріалами, а також дотримуватись техніки безпеки при роботі з голками, ножицями та бісером.

Методика навчання базується на поєднанні індивідуального та групового підходів. Молодші діти працюють над простішими композиціями, а старші — над складними авторськими виробами (Рис. В.1-6). Заняття проходять у творчій і доброзичливій атмосфері, де кожна дитина може проявити свої здібності та знайти власний стиль. До кожного заняття додається коротке ознайомлення з історією народної вишивки, символікою орнаментів і технікою виконання.

Результати роботи гуртка регулярно представляються на виставках, що дозволяє дітям демонструвати свої досягнення, підвищувати впевненість у собі та отримувати позитивний зворотний зв'язок.

Як відомо, зараз українська вишивка стає всесвітнім трендом. Все більше країн захоплюються нашим ремеслом вишивання та поринають в історію. Такий попит породжує тренд на відтворення етнічних традицій. Вишивка складає велику конкуренцію всесвітнім відомим брендам. Про вишивку говорять авторитетні модні журнали Америки, такі як New York Times та Vogue, а світові бренди включають українську вишивку в свої покази. Все більше майстрів знову

повертаються до вишивки, українські бренди починають створювати колекції вишитого одягу, та і самі українці все частіше поновлюють свій гардероб вишитим вбранням. Аби і надалі розвивати вишивальне мистецтво, ми маємо заохочувати молоде покоління до вивчення культурної спадщини та надавати їм можливість опанувати навички вишивки. Також важливо показати учням сфери застосування вишивального мистецтва.

Ручна вишивка, як одна з найдавніших форм народного мистецтва, втілює в собі унікальне поєднання традицій і сучасності, дозволяючи учасникам гуртків не лише освоїти практичні навички, але й поглибити своє розуміння культурної спадщини.

Одним із основних завдань гурткових занять є виховання поваги до народної творчості, що виявляється через ознайомлення учнів із техніками, регіональними особливостями та історією вишивки. Завдяки цьому формується цілісне уявлення про культурні надбання різних епох і народів. На заняттях з декоративно-прикладного мистецтва особлива увага приділяється ознайомленню з традиційними українськими техніками, такими як хрестик, гладь, мережка та інші, що дозволяє учням краще розуміти національні традиції та їхню роль у сучасному мистецтві.

Навчальний процес у гуртках базується на принципах доступності, системності, інтеграції теорії і практики, що дозволяє учням не лише опанувати техніку вишивки, але й розвивати конструктивне мислення та творчі здібності. Значна увага приділяється формуванню таких важливих компетенцій, як уміння працювати з різними матеріалами та інструментами, створювати власні дизайнерські рішення, зважати на деталі та виявляти творчий підхід у роботі.

Практичні заняття є основним засобом закріплення знань і розвитку технічних умінь. Завдяки створенню власних виробів учні мають змогу не лише відтворювати традиційні зразки, але й експериментувати з дизайном, кольорами та композицією. Це сприяє розвитку уяви, уважності до деталей та здатності до

самовираження. Гурткові заняття також допомагають учням навчитися цінувати ручну працю, розуміти її значення для збереження культурної ідентичності та духовного багатства народу.

Особливістю роботи в гуртках декоративно-прикладного мистецтва є залучення інтерактивних методів навчання, що підвищують інтерес учасників до вишивки. Поєднання лекцій, демонстрацій, практичних завдань та самостійної роботи дає змогу учням поступово розвивати навички, необхідні для створення якісних виробів. Важливим аспектом є колективна робота, яка не лише формує навички співпраці, а й дозволяє учням обмінюватися ідеями, підтримувати один одного та разом вирішувати творчі завдання.

Окрім технічних навичок, вишивка сприяє розвитку низки когнітивних та особистісних якостей. Учасники гуртків вдосконалюють дрібну моторику рук, уважність, зосередженість, терплячість і акуратність. Водночас вони вчаться планувати свою роботу, аналізувати та коригувати її на кожному етапі, що сприяє формуванню відповідальності та дисципліни.

Заняття з ручної вишивки також мають виховний аспект. Вони допомагають учням усвідомити важливість збереження народних традицій, розвивають почуття гордості за свою національну культуру. Особливо важливим є те, що учасники гуртків можуть застосовувати отримані знання та навички у повсякденному житті, створюючи унікальні речі для себе, своїх близьких або в якості подарунків.

Таким чином, оволодіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях є не лише корисною творчою діяльністю, але й засобом формування культурної свідомості та естетичного смаку. Це навчання сприяє гармонійному розвитку особистості, розширює горизонти учнів, відкриває можливості для самовираження та самореалізації. Інтеграція таких занять у освітній процес допомагає виховувати свідомих, талановитих і творчих людей, які цінують своє коріння та здатні популяризувати національну культуру в сучасному світі.

Ще один важливий аспект вивчення вишивки – її популярність за кордоном. Іноземці все частіше цікавляться українськими вишиванками, а вишитий одяг вже конкурує з продукцією світових брендів. Ми маємо популяризувати це мистецтво не лише для світу, але й для наших дітей, щоб виховати в них любов до своєї культурної спадщини [43].

Хоч автентична вишивка залишається актуальною, сучасні технології внесли зміни у техніку виконання. Наприклад, машинна вишивка дозволила зробити вишиванки доступнішими. Якщо раніше вони були розкішшю, то зараз стали частиною щоденного гардеробу, завдяки чому популярність вишивки зросла. Традиційні символи вишивки використовуються й далі, але сьогодні їх поєднують із сучасними матеріалами й новими моделями одягу [30].

Останнім часом виникає необхідність захисту автентичних вишитих виробів. Нещодавно один український бренд перероблював стародавній вишитий одяг на нові речі, що викликало обурення серед мистецтвознавців і звичайних громадян. Такі унікальні вироби мають високу культурну цінність, вони виготовлялися вручну й існують в одиничних екземплярах, тому потребують збереження. Використання автентичних вишивок у сучасному одязі призводить до їх знищення, що суперечить ідеї збереження спадщини. Це питання коментувала одна модна оглядачка Майя Тульчинська, з її слів: « У нас є свій унікальний і неоціненний спадок: вишиванки, витинанки, вишиті рушники, домоткані килими й такі інші скарби. Це справді скарби, бо, на відміну від фабричних меблів і посуду, що збереглися деінде, ці речі вироблені вручну! Кожна з них існує в єдиному екземплярі. Ми зможемо помилуватися рушниками, які вишили колись, і дітям їх показати. Зможемо, якщо тільки ці рушники не поріжуть на шмати, не понашивають ці шмати на сучасні, на машинці строчені сорочки, і не назвуть це «дизайном» і «сучасним переосмисленням культурної спадщини». Як на мене, це не переосмислення спадщини, це її знищення. Старовинні тканини не такі витривалі, як порцеляна чи дерев'яні меблі. Вони

потребують певних умов зберігання. Носіння на тілі та прання в пральній машинці точно не подовжить їхній вік. Це не спосіб дати нове життя старим вишивкам. Це спосіб прискорити їхнє вмирання»[22].

Щоб уникнути подібних інцидентів, важливо включити вивчення декоративного мистецтва, зокрема вишивки, в освітні програми. Лише оцінивши справжню цінність вишиванок, ми зможемо донести значущість цього мистецтва майбутнім поколінням і сприяти його збереженню та розвитку [17].

3.2. Розробка модуля «Вишивка» з декоративно-прикладного мистецтва

Метою вивчення модуля «Вишивка» (Табл. В.1) у плані гуртка з декоративно-прикладного мистецтва є формування та вдосконалення вмінь і навичок у галузі мистецтва вишивки. Цей вид декоративно-прикладного мистецтва сприяє розвитку низки пізнавальних процесів, таких як увага, уява, пам'ять, аналіз та порівняння. Він також розширює загальне сприйняття світу, стимулює творче мислення, дозволяє розкривати індивідуальне бачення і приймати нестандартні рішення, одночасно вдосконалюючи дрібну моторику рук. У рамках курсу студенти опановують техніку вишивання хрестиком.

Основні завдання курсу:

- Поглиблення знань з історії вишивального мистецтва;
- Формування конструктивного мислення;
- Розвиток творчих здібностей та уяви;
- Збагачення знань здобувачів у галузі декоративно-прикладного мистецтва;
- Оволодіння новими технічними й практичними навичками;
- Удосконалення творчого підходу в роботі.

Здобувачі повинні знати:

- Основи історії виникнення та розвитку вишивки;
- Особливості регіонального розмаїття вишивки;
- Матеріали та інструменти, необхідні для роботи;
- Послідовність виконання технічних операцій і використання матеріалів;
- Різноманітні техніки вишивання.

Здобувачі повинні вміти:

- Організовувати та правильно облаштувати своє робоче місце;
- Добирати відповідні матеріали для реалізації проєктів;
- Виконувати вишивку за запропонованими схемами;
- Визначати та розрізняти особливості вишивки різних регіонів;
- Дотримуватися правил безпеки праці під час роботи.

Курс «Декоративно-прикладне мистецтво» не лише розвиває технічні й творчі навички, а й дозволяє досягнути глибини національних традицій, розширює культурний світогляд та формує естетичний смак студентів.

Методи та форми навчання:

Вибір методів навчання базується на ключових принципах дидактики: доступності, системності, науковості, усвідомленості, активності та наочності. У процесі навчання використовується комплексний підхід, що включає:

- Чітке формулювання навчальних вимог, які сприяють ефективному засвоєнню матеріалу.
- Перцептивні методи передачі інформації, зокрема:
  - a. Словесні методи, як-от лекції та бесіди;
  - b. Наочні методи, що включають відеопокази, демонстрацію репродукцій та інших візуальних матеріалів.
  - c. Аудіовізуальний підхід, який поєднує вербальні та візуальні способи подання інформації.

- d. Метод аналогій, що використовується для формування візуального уявлення під час кожного практичного заняття.
- e. Проблемно-пошуковий метод, спрямований на збір інформації за обраною темою та створення практичних завдань.
- f. Метод самостійного управління навчальними діями, що передбачає виконання завдань самостійно.

Методи та форми контролю:

Для перевірки знань і вмінь студентів застосовуються такі форми контролю:

- Усний контроль, зокрема опитування, яке передує виконанню практичних завдань;
- Самоконтроль, що здійснюється студентами перед початком роботи над завданням;
- Перевірка якості виконання практичних робіт у процесі аудиторних занять, з урахуванням специфіки кожної теми;
- Оцінювання самостійної роботи, яка включає творчі або дослідницькі завдання;
- Аналіз письмових робіт, таких як реферати, тези для наукових конференцій тощо.

Ці методи та форми забезпечують всебічний підхід до навчання, сприяють засвоєнню матеріалу, розвитку самостійності та відповідальності студентів, а також формуванню практичних і теоретичних компетентностей (додаток В).

3.3. План-конспект практичного заняття

Тема: Ручні техніки вишивки

Вікова група: 6-7 клас

Тривалість заняття: 1 година 20 хвилин

Мета: Ознайомити учнів із основами ручної вишивки, вивчити декілька базових технік, розвинути навички вишивання та стимулювати інтерес до українських традицій і творчості.

1. Підготовка до заняття (5 хвилин)

Привітання учнів, налаштування на заняття.

Коротке обговорення: чи має хтось із учнів досвід вишивки, яка техніка їм знайома.

2. Вступна частина: Значення вишивки в українській культурі (15 хвилин)

Розповідь про історію вишивки, її роль у культурі та символіці.

Обговорення поширених технік ручної вишивки: хрестик, гладь, мережка, стебловий шов, шов "назад голкою", вишивка бісером.

Показ зразків різних видів вишивки (реальні зразки або картинки) для ілюстрації різних технік.

3. Практична частина: Вивчення технік вишивки (50 хвилин)

Мета практики: навчитися виконувати основні шви ручної вишивки.

Матеріали: тканина для вишивки, голки, нитки муліне різних кольорів, бісер, п'яльця, ножиці.

Етапи практики:

Техніка "хрестик" (10 хвилин):

Демонстрація виконання шва "хрестик".

Кожен учень пробує виконати кілька хрестиків на своїй тканині.

Техніка "гладь" (15 хвилин):

Демонстрація шва "гладь".

Учні вишивають маленьку фігуру (листочок або пелюстку) технікою "гладь".

Техніка "назад голкою" (10 хвилин):

Показ виконання шва "назад голкою".

Учні практикують створення контурів або ліній цим швом.

Техніка «вишивка бісером» (10 хвилин)

Демонстрація вишивання бісером

Учні пробують вишити декілька простих фігур за допомогою бісеру.

Комбінування швів у простому візерунку (15 хвилин):

Кожен учень обирає простий візерунок (квітка або геометрична фігура) для створення невеликої композиції, комбінуючи техніки, які вони вже засвоїли.

4. Підсумкова частина та рефлексія (10 хвилин)

Обговорення, що вдалося і що було найцікавішим або найскладнішим.

Кожен учень показує свою роботу.

Домашнє завдання: знайти у домашніх вишивках (рушниках, сорочках) приклади технік, які вони освоїли сьогодні, або попросити когось із рідних розповісти історію цієї вишивки.

5. Поради щодо подальшої практики

Рекомендації для тих, хто хоче вдосконалити навички: почати невеликий вишитий проєкт, наприклад, декоративну серветку, використовуючи засвоєні шви.

Запропонувати прочитати матеріали чи подивитися відео про інші техніки української вишивки для розширення знань.

Цей урок створено, щоб допомогти учням зрозуміти основи вишивки, навчитись базових технік, а також заохотити їх до подальшого вивчення вишивки як традиційного мистецтва.

Висновки до розділу 3

Декоративно-прикладне мистецтво відіграє важливу роль у системі освіти, формуючи естетичний смак, творчі здібності та практичні навички студентів. Воно сприяє розвитку цілісної особистості, здатної до креативного мислення та самовираження. Важливим аспектом цього виду мистецтва є його міждисциплінарність, яка об'єднує історію, культуру, технічні знання та

мистецтво. Завдяки цьому декоративно-прикладне мистецтво не лише розвиває моторику рук, увагу й уяву, а й сприяє формуванню ціннісного ставлення до культурної спадщини.

У процесі розробки навчального модуля з дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво» важливо враховувати як теоретичну, так і практичну складові. Програма модуля базується на принципах доступності, послідовності, творчого підходу та інтеграції різних видів діяльності. Ретельно підібраний зміст дозволяє студентам глибше ознайомитися з історією мистецтва, опанувати базові техніки вишивки, розширити знання про регіональні особливості та розвинути індивідуальні художні здібності. У рамках цього модуля передбачено застосування інтерактивних методів навчання, які підвищують зацікавленість студентів та забезпечують їхню активну участь у процесі засвоєння знань. Особлива увага приділяється формуванню навичок самостійної роботи, оскільки це сприяє кращому засвоєнню матеріалу й розвитку відповідальності.

Матеріал практичного заняття відіграє ключову роль у закріпленні теоретичних знань і вдосконаленні технічних навичок. Практичні завдання спрямовані на оволодіння основними техніками вишивки, зокрема хрестиком, і передбачають створення виробів з урахуванням естетичних, технічних і культурних аспектів. Студенти вчаться оформляти робоче місце, підбирати відповідні матеріали та інструменти, створювати власні вироби за схемами, а також розвивати конструктивне мислення. Важливою частиною є вивчення регіональних особливостей вишивки, що сприяє усвідомленню багатогранності національної культури.

Отже, інтеграція декоративно-прикладного мистецтва в освітній процес сприяє комплексному розвитку особистості, формує вміння, які можуть бути використані як у професійній діяльності, так і в повсякденному житті. Поєднання теорії, практики та творчого підходу дозволяє зробити цей процес цікавим і

результативним, а також забезпечує підготовку студентів до активної участі у збереженні та популяризації культурної спадщини.

ВИСНОВКИ

В результаті аналізу літературних джерел встановлено теоретичні передумови й охарактеризовано феномен народної вишивки як мистецького та культуротворчого явища. Встановлено, що володіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва є важливим етапом у розвитку творчих здібностей, художнього смаку та технічних навичок.

Автором встановлено, що українська вишивка — це багатогранне явище, яке є невіддільною частиною національної культури та спадщини. Її історія відображає культурні, соціальні та духовні аспекти життя народу. Детальне вивчення історіографії дозволяє зрозуміти, як формувалася ця традиція, які стилістичні особливості притаманні різним регіонам, а також виявити впливи інших культур. Аналіз історичних джерел і наукових праць відкриває багатство символіки та технік, що використовувалися в українській вишивці протягом століть.

З'ясовано, що одним із ключових аспектів вишивального мистецтва є його символізм. Орнаменти, кольорові поєднання, форми і розташування елементів мають не лише естетичне, а й глибоке духовне значення. Символи, як-от ромби, хрести, дерево життя, зірки, несуть у собі архаїчні уявлення про світобудову, родинні зв'язки та гармонію природи. Усвідомлення цього символізму є важливим для збереження автентичності під час створення нових зразків вишивки.

У процесі дослідження розроблено дизайн-пропозиції із декоруванням вишивкою та виготовлено сорочку в матеріалі. Формування ідеї проєкту та створення ескізів — це перший крок до реалізації творчого задуму. Важливо було враховувати естетичні, функціональні та культурні аспекти майбутнього виробу. У процесі розробки дизайну й викрійок необхідно гармонійно поєднувати традиційні елементи з інноваційними рішеннями, що дозволяє створювати сучасні вироби з унікальним національним колоритом. Завершення проєкту —

оформлення вишивки — це не лише технічний етап, а й мистецький акт, який потребує уважності до деталей.

Декоративне мистецтво, до якого належить і вишивка, відіграє важливу роль у системі освіти. Воно не лише розвиває творчі здібності, а й формує естетичний смак, виховує повагу до культурної спадщини. У рамках позашкільної освіти гуртки декоративно-прикладного мистецтва можуть стати ефективним інструментом для популяризації народного мистецтва та розвитку творчого потенціалу дітей і молоді.

Розробка навчального модуля для гуртка передбачає інтеграцію теоретичних знань із практичною діяльністю. Такий модуль має включати знайомство з історією та символікою вишивки, навчання базовим технікам, а також реалізацію власних творчих проєктів. Практичні заняття, які формують навички роботи з тканинами та нитками, також можуть сприяти розвитку дрібної моторики, уважності й терпіння.

Проведене теоретичне та практичне дослідження теми «Оволодіння технікою ручної вишивки на гурткових заняттях з декоративно-прикладного мистецтва» дали змогу уточнити, деталізувати й систематизувати здобуті знання. Вони підтвердили, що відродження ремесла, використання яскравих українських орнаментів, їх сучасна інтерпретація й адаптація до повсякденного життя та моди залишатимуться актуальними та конкурентоспроможними поруч із масовим виробництвом. Підсумовуючи, можна сказати, що робота над проєктом у галузі вишивального мистецтва дає змогу не лише глибше зрозуміти культуру та мистецтво українського народу, а й створювати нові вироби, що відображають сучасне сприйняття традицій. Інтеграція декоративного мистецтва в систему освіти сприяє розвитку естетичної свідомості й збереженню національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архімандрит Ф. Джерела афонського багатства церковної золотої вишивки. Вип. 1/2, 2015. 512 с.
2. Бебешко Л. Вишивальні традиції України. Білі та писані сорочки, Харків, 2021. 157 с.
3. Борщівська вишивка: історія сорочок з унікальними чорними візерунками URL: <https://violity.com/ua/publication/6491-borshivska-vshivka-istoriya-sorochok-z-unikalnimi-chornimi-vizerunkami.html> (дата звернення 15.10.2024 р.)
4. Варивончик А. В. Витоки та історична еволюція вишивки як складової традиційного українського одягу. *Вісник мистецтвознавства Київського національного університету культури і мистецтв.* №25, 2015. 25 с.
5. Варивончик А. Історичний шлях оздоблення вишивкою традиційного українського вбрання. *Мистецтвознавчі записки.* №40, 2021. 19 с
6. Варивончик А. В. Традиційна народна вишивка як складова українського одягу (XX ст.) : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01. Київ. нац. ун-т культури і мистец. К., 2011. 16 с.
7. Вишиті обереги: рослинні орнаменти URL: <https://www.dianaplus.com.ua/vishiti-oberegi-roslinni-ornamenti/> (дата звернення 12.08.2024 р.)
8. Гасюк О. О., Степан М. Г. Художнє вишивання, Київ, 1981. 135 с.
9. День вишиванки – коли та як святкують URL: [День вишиванки в Україні 2024: коли святкується, привітання, вірші та картинки \(online.ua\)](#) (дата звернення 19.07.2024 р.)
10. Доторкнутися до історії: як вишивка стала душею українського народу. Перші орнаменти та сучасна інтерпретація <https://elle.ua/ludi/novosty/storya-ukransko-vshivki/>(дата звернення 11.07.2024 р.)

11. Знаки і символи на вишиванці: як “прочитати” свою вишиту сорочку
URL: <https://simya.com.ua/znaky-i-symvoly-na-vyshyvantsi-yak-prochytaty-svoyu-vyshytu-sorochku/> (дата звернення 30.07.2024 р.)

12. Історія вишиванки: від давнини до наших днів <https://travel-in-time.org/uk/istoriya-vinahodiv/istoriya-vishivanki-vid-davnini-do-nashih-dniv/> (дата звернення 19.07.2024 р.)

13. Історія української вишивки. URL: <https://kalyna.store/istoriya-ukrainskoi-vishivky> (Дата звернення 19.07.2024 р.)

14. Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. Київ, 2002. 158 с.

15. Концепція сучасної мистецької школи. Початкова мистецька освіта: традиції та підґрунтя URL: <https://arts.gov.ua/wp-content/uploads/2021/09/konczepczyia-suchasnoyi-mysteczkoyi-osvity.pdf> (дата звернення 09.10.2024 р.)

16. Куцир Т. Українська традиційна вишивка. Жіночий погляд на проблему вивчення, збереження та популяризацію. *Herstoria. Autorki i bohaterki tekstów kultury*. 2022. URL: <https://doi.org/10.313-38/uw.9788323558422.pp.219-237> (дата звернення: 20.07.2024 р.)

17. Кушнерук В. Р. Актуальність вивчення вишивки у системі позашкільної мистецької освіти. *Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти: зб.наукових праць*. Вип. 16./ Ред. І.М. Власенко, О.І. Шрамко, О.О. Петренко. Кривий Ріг: ФОП Маринченко, 2024. С. 160 – 162.

18. Литвинець Е. М. Українське народне мистецтво вишивання і нанизування. Київ, 2004. 334 с.

19. Маріна З.П. Українська вишивка XIX – початку XX ст. на Катеринославщині. *Придніпров'я*. 2013. 121 – 128 с.

20. Нестеркова О. Орнаментальні діалоги : [про українську вишивку XVIII–поч. XX ст.] *Культура і життя*. 1999. 4 с.

21. Павлуш К. О. Українська вишивка: регіональний аспект URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apkant_2012_12_24. (дата звернення 14.10.2024 р.)
22. Передай далі: чому не можна різати старовинні вишиванки URL: <https://weekend.today/kolonki/chomu-ne-mozhna-rizaty-starovynni-vyshyvanky.htm> (дата звернення 02.11.2024 р.)
23. Регіональні особливості українських вишиванок URL: http://etno-vyshyvanka.kiev.ua/uk/Regionalni_osoblivosti_ukrajinskih_vishivanok.bXxDR/ (дата звернення 25.10.2024 р.)
24. Рослинні орнаменти в українській вишивці URL: <https://vzhe-vzhe.com/blog/roslynni-ornamenty-v-ukrayinskiy-vyshyvtsi/> (Дата звернення 02.08.2024 р.)
25. Сакральна символіка української вишиванки URL: <https://vzhe-vzhe.com/blog/religious-symbols-ukrainian-embroidery/?msclkid=071c5522d15a11ecad84ae8992c6daea> (дата звернення 23.07.2024 р.)
26. Сварга у вишивці: символіка та значення URL: <https://magiavizerynky.com/novyny-statti/svarga-u-vyshyvtsi-symvolika-ta-znachennya/> (дата звернення 30.07.2024 р.)
27. Символи в українській вишивці: тварини URL: <https://vyshyvay.voog.com/blog-1/simvoli-v-ukrayins-kij-vishivci-tvarini> (дата звернення 14.08.2024 р.)
28. Символи української вишивки URL: <https://spadok.org.ua/narodna-vyshyvka-i-vbrannya/symvoly-ukrayinskoyi-vyshyvky> (дата звернення 30.07.2024 р.)
29. Символіка української вишивки та орнаменти URL: <https://svarga.ua/symvolika-ukrayinskoyi-vyshyvky-ta-ornamenty/> (дата звернення 30.07.2024 р.)
30. Сучасна українська вишивка URL: <https://starapravda.com.ua/blog/ukrayinska-vyshyvka-istoriya-symvolika-ta-osoblyvosti/> (дата звернення 09.10.2024 р.)
31. Таємниця чорної вишиванки URL: <https://etnoxata.com.ua/statti/vishivanki-istorija-i-suchasnist/tajna-chnojoj-vyshivanki/> (дата звернення 15.10.2024 р.)
32. Таємничі коди вишивки URL: <https://idei-dekoru.com/2024/05/09/%d1%82%d0%b0%d1%94%d0%bc%d0%bd%d0%b8%d1%87%d1%96-%d0%ba%d0%be%d0%b4%d0%b8->

[%d0%b2%d0%b8%d1%88%d0%b8%d0%b2%d0%ba%d0%b8-12-%d0%b3%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d1%85-%d1%81%d0%b8%d0%bc%d0%b2%d0%be/](#) (дата звернення 30.07.2024 р.)

33. Таємничі коди предків: 12 головних символів української вишивки URL: <https://uamodna.com/articles/taemnychi-kody-predkiv-12-golovnyh-symvoliv-ukrayinsjkoyi-vyshyvky/> (дата звернення 30.07.2024 р.)

34. Тлумачення рослинних орнаментів у традиційних українських вишиванках URL: <https://sokolyata.com.ua/ua/a191599-tolkovanie-rastitelnyh-ornamentov.html> (дата звернення 03.08.2024 р.)

35. Українська вишиванка: історія, символіка та її особливості URL: https://folkmart.ua/articles/6.ukrayinska_vishivanka_istoriya_simvolika_ta_yiyi_osoblivosti (дата звернення 08.05.2024р.)

36. Флешмоб #Експортуйукраїнське: історія успіху бренду FOBERINI URL: <https://uamodna.com/articles/fleshmob-eksportuyukrayinsjke-istoriya-uspihu-brendu-foberini/> (дата звернення 20.10.24 р.)

37. Що означає квадрат у вишиванці? URL: <https://reporter.zp.ua/shho-oznachaye-kvadrat-u-vyshyvantsi.html> (дата звернення 30.07.2024 р.)

38. Що означає колосок на вишиванці? URL: <https://reporter.zp.ua/shho-oznachaye-kolosok-na-vyshyvantsi.html> (дата звернення 15.10.2024 р.)

39. Що означають колоски пшениці на вишиванці? URL: <https://kram.kr.ua/blog/odyag-1/> (дата звернення 15.10.2024 р.)

40. Що означають кольори на вишиванці URL: <https://galychanka.com.ua/blog/kolir-vyshyvanky> (дата звернення 27.07.2024 р.)

41. Що символізують птахи у вишивці? URL: <https://reporter.zp.ua/sho-simvolizuyut-ptahi-u-vishivci-clh.html> (дата звернення 10.09.2024 р.)

42. Як розвивався бренд вишиванок Etnodim. Розмова із засновником Андрієм Черухою URL: <https://bazilik.media/iak-rozvyvavsia-brend-vyshyvanok-etnodim-rozмова-iz-zasnovnykom-andriiem-cherukhoiu/> (дата звернення 20.10.2024 р.)

43. Як українська вишиванка підкорює світ URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-44135232> (дата звернення 13.09.2024 р.)

44. Svitlo про нас URL: <https://svitlo.style/uk/content/pro-nas> (дата звернення 20.10.2024 р.)

45. Varenyky Fashion - дизайнерські вишиванки URL: <https://varenykyfashion.ua/#about-brand-section> (дата звернення 20.10.2024 р.)

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1. Українські вишиванки: архівні фото XIX – XX ст.

Рис. А.2. Іван Франко у вишиванці

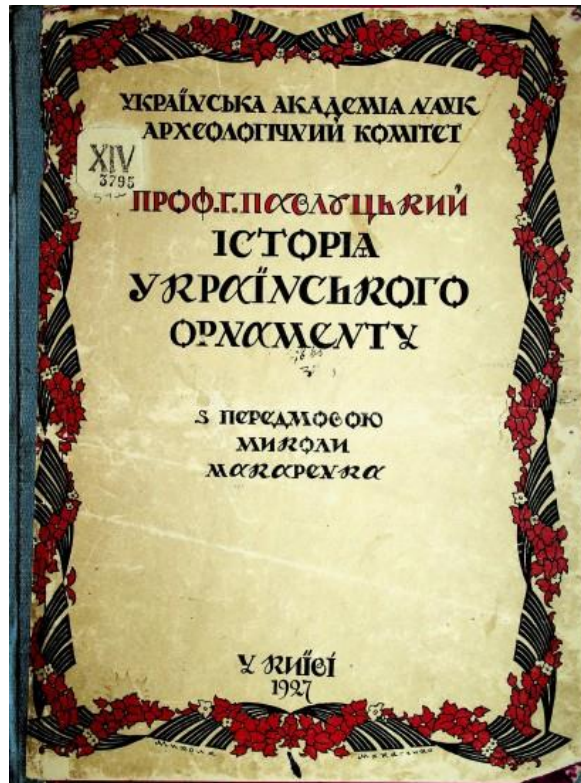

Рис. А.3. Збірка про вишивку «Історія українського орнаменту»

Рис. А. 4. Візерунки кола на вишивці

Рис. А. 5. Квадрат у вишивці

Рис. А.6. Ромб у вишивці

Рис. А.7. Трикутник у вишивці

Рис. А.8. Свагра у вишивці

Рис. А.9. Шеврони у вишивці

Рис. А.10. Зірка у вишивці

Рис. А.11. Грона калини у вишивці

Рис. А.12. Колоски пшениці у вишивці

Рис. А.13. Регіональний розподіл вишивки

Рис. Б.1. Вишиванка бренду «Етнодім»

Рис. Б.2-3. Вишиванка бренду «Етнодім» з назвою «Slovo»

Рис. Б.4. Вишиванка бренду «Svitlo»

Рис. Б.5. Вишиванка бренду «Varenyky Fashion»

Рис. Б.6. Вишиванка бренду «Foberini»

Рис. Б.7. Борщівська вишиванка

Рис. Б.8. Ескіз сорочки з вишивкою

Рис. Б.9-10. Ескізи колосків

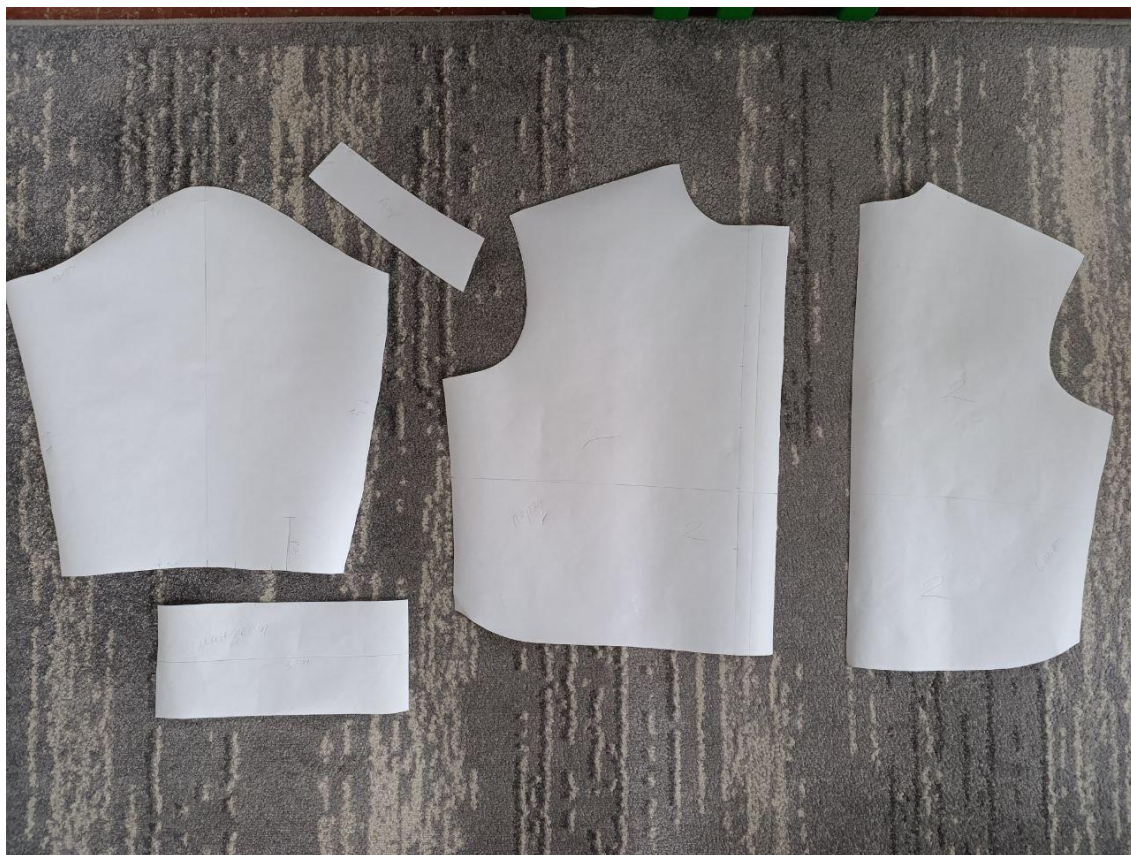

Рис. Б.14. Готові лекала сорочки

Рис. Б.15. Деталі викроєні з макетної тканини

Рис. Б.16. Готовий макет сорочки

Рис. Б.17. Викроювання деталей з основної тканини (габардину)

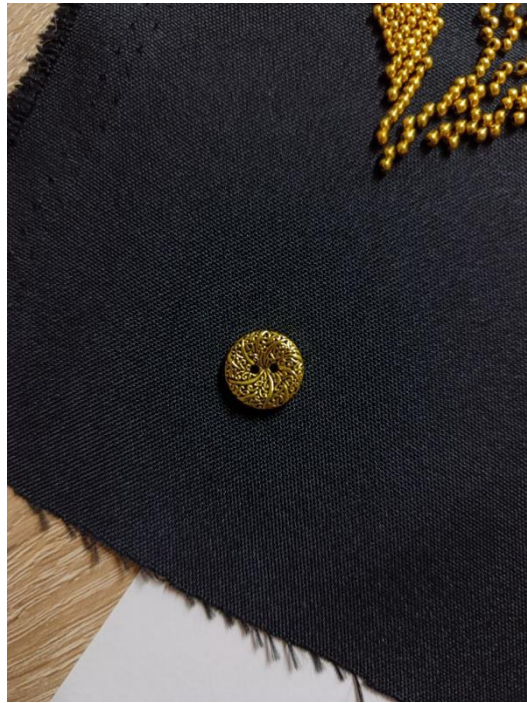

Рис. Б.18. Гудзики до сорочки

Рис. Б.19. Процес пошиття виробу

Рис. Б.20-21. Ескіз шкіряної куртки з вишивкою

Рис. Б.22-23. Технічні ескізи куртки

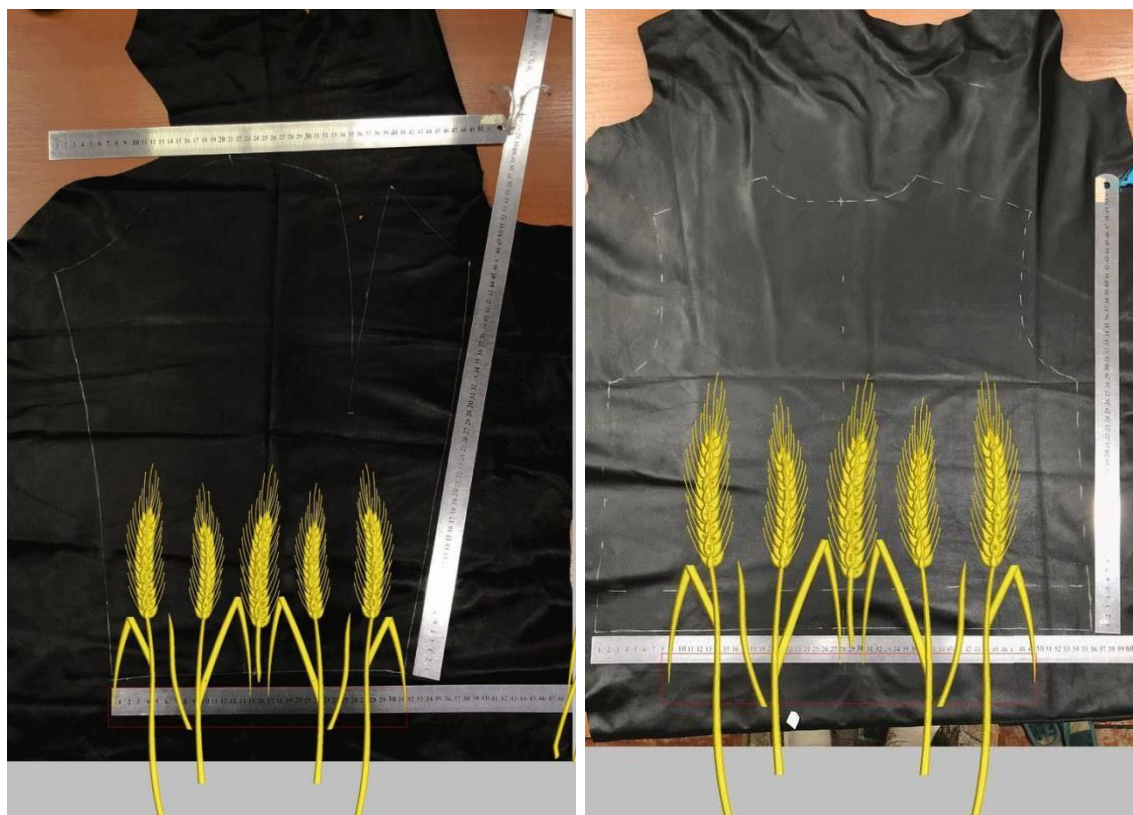

Рис. Б.24-25. Розташування колосків на спинці та рукавах

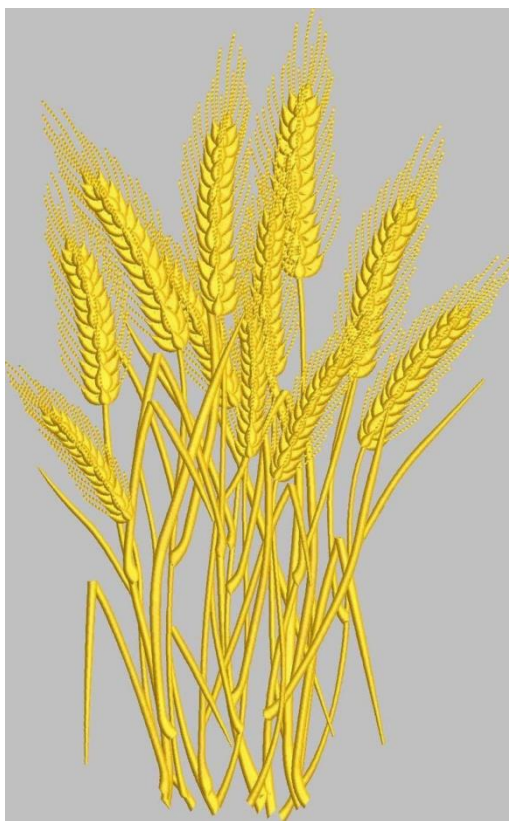

Рис. Б.26. Ескіз колосків для куртки

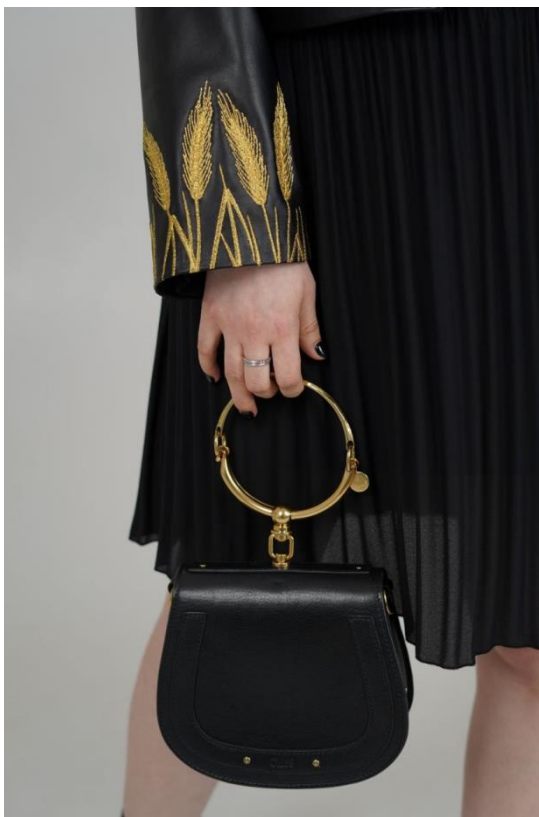

Рис. Б.27 Рукав куртки

Рис. Б.28. Фото готової куртки (вид спереду)

Рис. Б.29. Фото готової куртки (вид ззаду)

Рис. Б.30. Варіанти технік вишивки

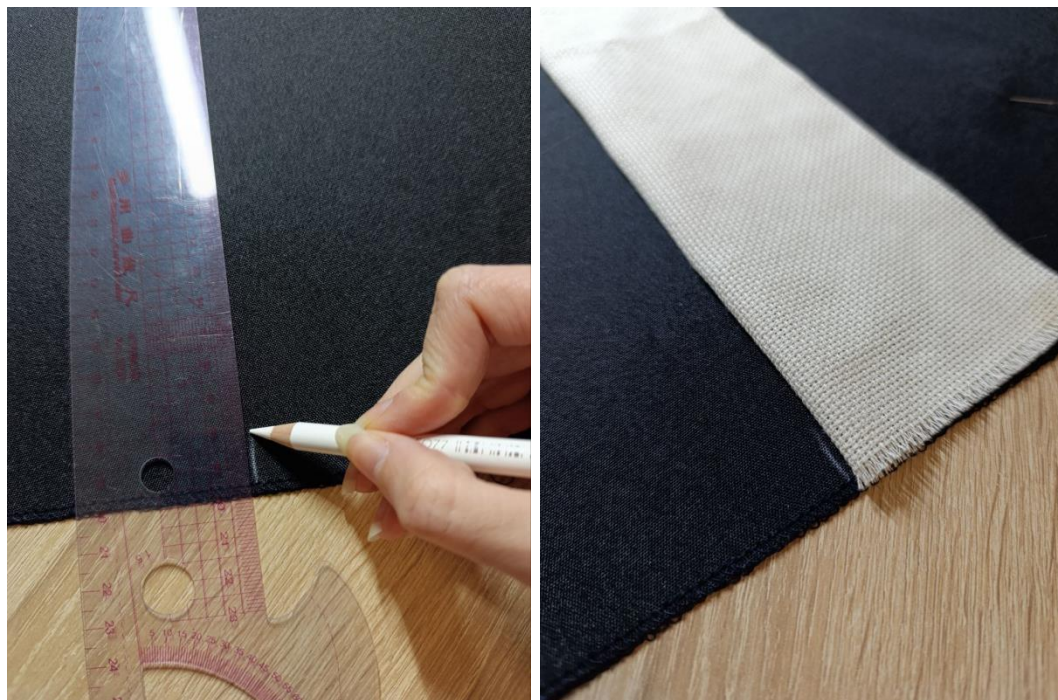

Рис. Б.31-32 Підготовка рукава до вишивки

Рис. Б.33. Початок вишивки

Рис. Б.34. Процес виконання вишивки

Рис. В.1. Демонстрація прикладів застосування вишивки в текстильних виробах

Рис. В.2-3. Роз'яснення поетапного виконання проєкту (від ескізу до готового виробу)

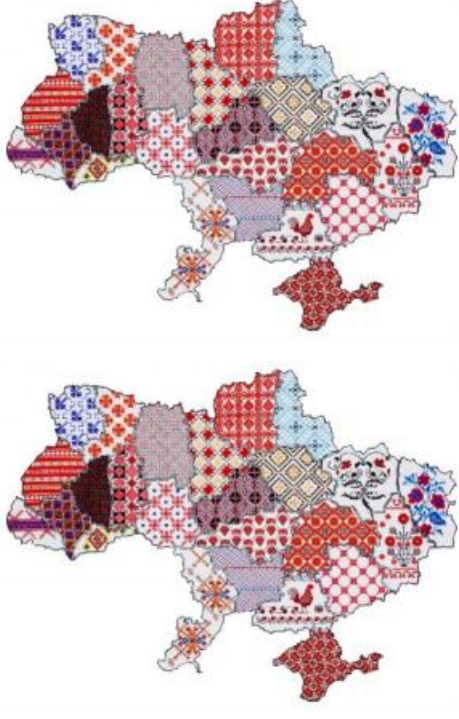

Рис. В.4. Робота дітей над ескізами

Рис. В.5-6. Перші етапи вишивання дітей молодшої групи

Таблиця В.1. Модуль «Вишивка» гуртка з декоративно-прикладного мистецтва

№ п\п	К-сть Годин	Зоровий ряд	Зміст навчального матеріалу	Матеріали
1	2		<p>Лекція. Ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом (вишивкою). Розкриття поняття «регіональний розподіл вишивки». Роль орнаменту та колористики. Детальний розгляд Київської вишивки.</p>	Презентація.
2.1	2		<p>Лекція. Демонстрація матеріалів та інструментів, необхідних для виконання вишивки, ознайомлення з техніками вишивки.</p>	Нитки різних видів, канва, полотно, голка, ножиці, п'яльця.

2.2	6		<p>Практична робота.</p> <p>Теоретична частина (2 год): вивчаємо існуючі схеми вишивки за допомогою інтернет ресурсів. Обираємо схеми зашифрованих літер.</p> <p>Практична частина(4 год.): замальовка схеми-шифру власного імені, виконання в матеріалі.</p>	<p>Нитки муліне, канва, папір в клітинку, ножиці, голка, кольорові олівці, маркери чи ручки.</p>
2.3	12		<p>Практична робота.</p> <p>Обираємо вид текстилю, визначаємо техніку вишивки, знаходимо, або малюємо схему, виконуємо власний проєкт.</p>	<p>Нитки(муліне, шерсть, шовкові), тканина чи канва, папір в клітинку, кольорові олівці, голка, ножиці, п'яльця.</p>